

GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

HOTĂRÂRE nr. _____

din _____ 2020

Chișinău

Cu privire la aprobarea Programului Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova (2021-2027)

În temeiul art. 5, lit. a) și b), art. 6, lit. h) din Legea nr. 136/2017 cu privire la Guvern (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 252, art. 412), pentru asigurarea implementării Legii nr. 239/2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2016-2020 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.02.2017 nr. 30-39 art. 65), Guvernul **HOTĂRĂȘTE:**

1. Se aprobă Programul Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova 2021-2027 (se anexează).

2. Se stabilesc în calitate de beneficiari ai Programului municipiile orașelor-poli de creștere: Edineț, Soroca, Ungheni, Orhei, Cahul, Comrat și zonele lor rurale adiacente.

3. Pentru a beneficia de Program, autoritățile publice locale ale municipiilor beneficiare vor asigura constituirea cadrului instituțional necesar și vor elabora și aproba Planurile operaționale de implementare a Programului la nivel local.

4. Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului va asigura constituirea cadrului instituțional necesar pentru implementarea Programului la nivel național și regional.

5. Programul va fi susținut financiar din contul și în limita alocațiilor aprobate în bugetul de stat, din surse ale localităților beneficiare și resurse financiare ale programelor de asistență externă.

6. Planificarea și finanțarea proiectelor propuse în Program va fi realizată la propunerea Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului în funcție de resursele disponibile și prioritățile identificate, ținându-se cont de prevederile Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181/2014.

7. Controlul asupra executării prezentei Hotărâri se pune în sarcina Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului.

Prim-ministru

ION CHICU

Contrasemnează:

Viceprim-ministru,
ministrul finanțelor

Serghei PUȘCUȚA

Ministrul agriculturii,
dezvoltării regionale
și mediului

Ion Perju

Anexă
la Hotărârea Guvernului nr.

**PROGRAM NAȚIONAL
de dezvoltare a orașelor-poli de creștere
în Republica Moldova (2021 – 2027)**

I. Introducere

Pe parcursul ultimelor decenii dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova a fost caracterizată de aprofundarea discrepanțelor teritoriale, reflectate în special prin concentrarea excesivă a resurselor în mun. Chișinău (și parțial în mun. Bălți) în detrimentul restul unităților administrativ teritoriale. Mai mult, ponderea mun. Chișinău (unde locuiesc 25% din cetățenii țării) în Produsul Intern Brut (PIB) a crescut de la 45% în anul 2002 la 56% în 2013 și 58% în 2017, ceea ce demonstrează o continuă creștere a decalajelor regionale în dezvoltarea țării. *[Sursa: pentru anul 2002 - conform estimărilor Centrului de Investigații Strategice și Reforme în contextul elaborării Concepției Dezvoltării Urbane Durabile a Republicii Moldova (<https://bit.ly/2KquSr2>); pentru anii 2013 și 2017 – conform datelor Biroului Național de Statistică a Republicii Moldova].*

Totodată, chiar dacă economia Republicii Moldova a înregistrat în ultima perioadă o creștere medie anuală de 4-5% a Produsului Intern Brut, acesta continuă să fie poziționată pe unul din ultimele locuri între statele europene. Actualmente, Republica Moldova își bazează creșterea pe nivelul de dezvoltare din Chișinău și Bălți, celelalte localități urbane nu au capacitatea de a valorifica oportunitățile de dezvoltare pentru sine și zona din imediata proximitate.

Pentru a răspunde acestor provocări, în conformitate cu prevederile Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională 2016-2020, Planului de Acțiuni al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2020-2023 și noul Concept (paradigmă) de dezvoltare regională în Republica Moldova (aprobat de CNDR la 13.02.2020), Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului a elaborat prezentul Program Național, în calitate de **document de politici publice pe termen mediu (2021-2027), având menirea de a susține accelerarea dezvoltării socio-economice a 6 municipii – centre regionale în Republica Moldova, în vederea transformării acestora în poli de creștere, capabili să susțină difuzarea dezvoltării în zonele rurale proxime (municipiile Cahul, Comrat, Ungheni, Orhei, Soroca și Edineț).**

Programul a fost elaborat cu suportul metodologic și financiar la Proiectului GIZ "Modernizarea Serviciilor Publice Locale", fiind bazat pe un proces exhaustiv de informare, consultare și implicare a reprezentanților autorităților publice centrale (Ministerul de Finanțe, Ministerul Economiei și Infrastructurii) și autorităților publice locale din municipiile Soroca, Edineț, Orhei, Ungheni, Comrat și Cahul.

La elaborarea prezentului Program s-a ținut cont de prevederile titlului IV capitolul 20 „Dezvoltarea regională, cooperarea la nivel transfrontalier și regional” al Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 112 din 2 iulie 2014.

Totodată, implementarea prezentului Program urmează să sprijine realizarea Agendei 2030 de dezvoltare durabilă în Republica Moldova, în special ODD 11: Orașe și comunități durabile [Țintele naționalizate: 11.2 (asigurarea accesului la sisteme de transport sigure, la prețuri echitabile, accesibile și durabile pentru toți, îmbunătățirea siguranței rutiere, în special prin extinderea rețelelor de transport public), 11.3 susținerea dezvoltării durabile a regiunilor, asigurarea unui sistem urban policentric și asigurarea localităților cu documentație de urbanism, 11.4 (asigurarea accesului universal la spații verzi și publice sigure, incluzive și accesibile) și 11.8 (stimularea conexiunilor pozitive de economice, sociale și de mediu între localitățile urbane, periurbane și rurale prin fortificarea planificării la nivel național și regional)].

De asemenea, Programul urmează să contribuie la localizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă, având în vedere că autorităților locale le revine un rol unic și o contribuție unică în promovarea și implementarea dezvoltării durabile. De fapt, multe dintre obiectivele dezvoltării durabile (ODD) vor produce impact asupra rolului și responsabilităților administrației locale, și anume asupra creșterii economice, accesului la apă și canalizare, domeniului de sănătate, educație, dezvoltarea orașelor și așezărilor umane, și reziliența la schimbările climatice.

Programul urmează a fi implementat în perioada 2021-2027, în cadrul a trei etape distincte:

1. Etapa de pregătire (termen estimativ - 6 luni după aprobarea Programului);
2. Etapa 1 de implementare (3 ani pe parcursul perioadei 2021-2024) și
3. Etapa a doua de implementare (3 ani – 2025-2027).

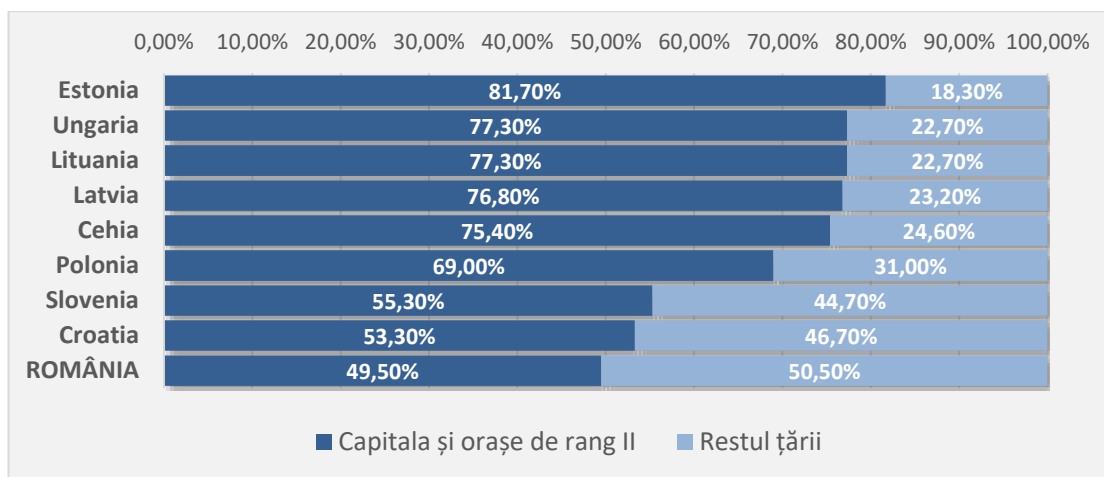
Trebuie de menționat că experiența tuturor statelor dezvoltate, fără excepție, demonstrează că dezvoltarea și creșterea economică sunt aproape imposibil de asigurat în lipsa unor orașe regionale puternice, ceea ce constituie o provocare esențială pentru Republica Moldova, caracterizată de cel mai jos nivel de urbanizare de pe continentul european (aproximativ 43%).

Practica internațională arată că fără orașe puternic dezvoltate, o țară nu poate avea regiuni puternic dezvoltate și nici o economie națională robustă. Aceasta deoarece dezvoltarea se manifestă prin concentrarea creșterii în câteva centre și propagarea acesteia către zonele din jur, până când dezvoltarea ajunge în toate colțurile țării. Mai mult, zonele rurale nu pot avea performanțe bune fără zone urbane puternice, iar zonele urbane necesită o integrare teritorială corectă cu zonele rurale pentru a obține o expansiune și o dezvoltare durabilă: este greu ca una să fie posibilă fără alta. În general, **orașele mari reprezintă sursa de**

dinamism a unei țări și au un rol esențial în îmbunătățirea performanței economiei naționale și a economiilor regionale.

Ponderea orașelor capitală și de rang II în PIB în context internațional

Cine a contribuit la ponderea creșterii din PIB?

Surse: ESPON și EuroStat (Polii de creștere: Faza următoare, 2013)

Pe parcursul doar a ultimilor 15 ani, cu asistența partenerilor internaționali de dezvoltare, au fost efectuate trei analize distincte (în 2004, 2012 și 2019), în baza unor metodologii complexe, în vederea determinării centrelor urbane din Republica Moldova care dețin potențial pentru a deveni poli de creștere regională:

- În 2004, cu asistența PNUD a fost elaborat Conceptul de dezvoltare urbană durabilă în Republica Moldova, care a fost aprobată de participanții la Primul Forum Urban din Republica Moldova, organizat în parteneriat dintre PNUD-Moldova și Departamentul Construcției și Dezvoltării Teritoriului [Pentru referință: <https://bit.ly/2KquSr2>].

- În 2012 Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor a aprobat propunerea de Politică Publică privind dezvoltarea urbană echilibrată în Republica Moldova [Pentru referință <https://bit.ly/2VOh8vB>].

- În 2019, Consiliul Național de Dezvoltare Regională a aprobat Studiul privind centrele urbane de dezvoltare din Republica Moldova [Pentru referință <https://bit.ly/2VtxfzD>].

Toate aceste analize au rezultat în **identificarea și recomandarea a 6 municipii pentru a fi sprijinite în vederea dezvoltării lor în calitate de poli de creștere:**

- Mun. Edineț
(RD Nord)

- Mun. Ungheni
(RD Centru)

- Mun. Cahul
(RD Sud)

• Mun. Soroca
(RD Nord)

• Mun. Orhei
(RD Centru)

• Mun. Comrat
(RD UTAG)

Conform analizelor, **doar aceste 6 municipii posedă potențialul necesar de a deveni motoare de creștere economică la nivel național și regional** (a se vedea Anexa 2).

Totuși, în prezent, aceste 6 municipii au un nivel de dezvoltare socio-economică încă nesatisfăcător, ceea ce le inhibă potențialul de acțiune ca poli de creștere regională. Mai mult, păstrarea tendințelor actuale de dezvoltare a acestor municipii riscă, pe termen mediu, să conducă la situația când Republica Moldova va rămâne fără orașe regionale de mărime medie, capabile să acționeze ca poli de creștere, ceea ce va influența o decădere și mai mare a zonelor proxime și o subminare a ritmurilor de creștere a economiei naționale.

În prezentul Program termenii utilizați au următorul înțeles:

Dezvoltare urbană - componentă a dezvoltării regionale care are în centrul său orașul / zona urbană funcțională, evidențiind aspecte sectoriale ale locuirii, ale terenurilor urbane, dezvoltării economice, îmbunătățirii serviciilor publice, protecției mediului etc.

Urbanizare – (a) proces social prin care orașele cresc, iar societățile devin mai urbane; (b) proces de formare și creștere a orașelor; sau (c) o tranziție istorică de la cea mai mare parte din mediul rural la cea predominant urbană. În termeni statistici, urbanizarea reflectă o creștere a procentului populației totale a unei țări care trăiește în orașe, iar acest număr reprezintă gradul de urbanizare al unei țări. Rata de urbanizare este viteza cu care procentul din totalul populației care locuiește în orașe este în creștere.

Pol de creștere localitate urbană care se remarcă prin concentrarea populației, a activităților economice, sociale și culturale, cu caracter polarizator din punct de vedere socioeconomic regional și care stimulează dezvoltarea localităților învecinate. Un pol de creștere concentrează o populație numeroasă într-un context teritorial dat, este ușor accesibil, beneficiază de o infrastructură fizică și locativă bine dezvoltată, oferă o gamă diversificată de servicii publice și private și polarizează economic zona în care este amplasat, găzduind companii din diferite domenii și generând locuri de muncă. Un oraș pol de creștere: (1) se află în afara ariei de dominație absolută a orașului capitală sau a altor orașe de importanță națională; (2) interacționează cu orașele de la nivel superior, în domeniul economic și al serviciilor publice și private (învățământ superior, servicii medicale, financiar-bancare, aprovizionarea cu anumite bunuri și servicii); (3) își bazează creșterea pe resurse locale și pe cele din arealele rurale polarizate, având o arie de influență de circa 25-30 km.

Revitalizare urbană - proces de eliminare dintr-o stare de criză a zonelor urbane degradate, desfășurat în mod complex, prin acțiuni integrate teritorial și desfășurate de către administrațiile locale prin parteneriate locale, regionale, naționale eficiente în baza unui program de revitalizare.

Zonă de influență - teritoriul și localitățile care înconjoară o localitate urbană și care sunt influențate direct de evoluția dezvoltării orașului și de relațiile de cooperare și interdependență care se dezvoltă pe linia activităților economice, a aprovizionării cu produse agroalimentare, a accesului la dotările sociale și comerciale, a echipării cu elemente de infrastructură și cu amenajări pentru odihnă, recreere și turism.

Indicator agregat al capacității de polarizare – instrument matematico-statistic bazat pe metode de ierarhizare multicriterială a unor entități teritoriale, care permite realizarea de clasamente regionale, compararea unităților administrativ-teritoriale și măsurarea decalajelor dintre acestea.

II. Analiza situației

Necesitatea acestui Program este determinată de faptul că, în prezent, municipiile Cahul, Comrat, Orhei, Ungheni, Soroca și Edineț - propuse pentru a fi dezvoltate ca poli de creștere - nu dețin suficiente capacități endogene pentru a-și valorifica pe deplin potențialul de dezvoltare în calitate de poli de creștere, fiind în incapacitate de a difuza prosperitate pentru teritoriile rurale adiacente pe care le polarizează, astfel fiind afectată negativ competitivitatea și ritmurile de creștere economică a Republicii Moldova. Mai mult, păstrarea tendințelor actuale de dezvoltare a acestor municipii riscă, pe termen mediu, să conducă la situația când Republica Moldova va rămâne fără orașe regionale de mărime medie, capabile să acționeze ca poli de creștere, ceea ce va influența o decădere și mai mare a zonelor proxime și o subminare a ritmurilor de creștere a economiei naționale.

Analiza detaliată a nivelului de dezvoltare a acestor municipii relevă că nici unul dintre ele nu corespunde nici măcar criteriilor minime de definire a localităților urbane cu statut de municipiu în corespundere cu Legea nr. 764 din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, înregistrând carențe la majoritatea capitolelor.

Pentru a asigura un nivel minim de dezvoltare socioeconomică a acestor municipii – care ar corespunde unor criterii de bază de definire a unui oraș – pol de creștere - sunt necesare investiții publice de circa 5,4 miliarde MDL, inclusiv 1,2 mlrd MDL – pentru mun. Soroca, 1,25 mlrd MDL – pentru mun. Comrat, 1,13 mlrd MDL – pentru mun. Ungheni, 832 mln MDL – pentru mun. Cahul, 576 mln MDL – pentru mun. Edineț și 415 mln – pentru mun. Orhei (a se vedea *Anexa 1: Necesități investiționale de bază pentru municipiile Cahul, Comrat, Orhei, Ungheni, Soroca, Edineț*). Evident, aceste intervenții presupun un efort financiar care depășește cu mult capacitatea bugetelor locale și nu vor putea fi realizate fără un sprijin consistent din partea autorităților publice centrale și donatorilor.

Astfel, toate 6 municipii înregistrează curențe în ceea ce privește nivelul de dezvoltare economică locală, având o infrastructură locală deficitară de sprijinire a sectorului privat și de atragere a investițiilor.

În anul 2019 **în toate 6 municipii nivelul salariului mediu a fost sub media națională** (7,256 MDL), ceea ce denotă o predominare a activităților economice cu productivitate joasă. Cel mai mare nivel al salariului mediu se înregistrează în municipiile Cahul (6,975 MDL) și Orhei (6,923 MDL), urmate de mun. Ungheni (6,096 MDL) și Edineț (5,139 MDL). Cel mai mic nivel al salariului mediu se înregistrează în mun. Soroca (4,500 MDL), unde situația economică este cea mai proastă dintre toate aceste 6 municipii.

Totodată, **numărul existent de locuri de muncă rămâne a fi limitat**, nefiind capabil să asigure o absorbire eficientă a excesului de brațe de muncă din zonele rurale proxime. În acest sens, situația se prezintă relativ mai bună în municipiile Orhei, Ungheni și Comrat, unde s-a reușit atragerea unor investitori majori prin intermediul sub - Zonelor Economice Libere. În această ordine de idei se poate de menționat, spre exemplu, impactul mare pe care l-a avut atragerea companiei nipone "Sumitomo Electric Bordnetze" în sub-Zona Economică Liberă din mun. Orhei, care a generat doar în 2 ani peste 4 mii locuri noi de muncă cu un nivel de salarizare peste media locală, ceea ce a îmbunătățit semnificativ poziționarea municipiului în calitate de centru regional de ocupare în raport cu câteva raioane proxime.

Situația este mai complicată în municipiile Soroca, Edineț și Cahul, unde dezvoltarea infrastructurii platformelor investiționale (Parcuri Industriale și/sau Zone Economice Libere) a fost inițiată abia recent. În mod special, iese în evidență situația economică a mun. Soroca, unde raportul dintre numărul locurilor de muncă în sectorul privat și numărul total al populației în vârstă aptă de muncă este mai mic de 30%.

Este necesar de menționat că sub-Zonele Economice Libere din mun. Soroca și Cahul (sub-zona din s. Crihana Veche) continuă să fie neatractive pentru potențiali investitori, deoarece încă nu sunt conectate la toate rețelele ingineresti de utilități publice, în acest sens, fiind necesare investiții de cca 40 mil. MDL pentru sub-ZEL Cahul (amplasată pe teritoriul administrativ al s. Crihana Veche) și 13,7 mil. MDL pentru sub-ZEL Soroca, ceea ce depășește mult capacitatea financiară a bugetelor locale.

Tabelul 1: Performanța economiilor locale, 2019

#	Indicatori	Cahul	Edineț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
1	Salariul mediu, MDL	6,975	5,139	6,923	4,500	6,096	5,500
2	Numărul de agenți economici activi (care prezintă rapoarte)*	573	436	682	455	737	502
3	Numărul deținătorilor	436	680	471	827	584	980

#	Indicatori	Cahul	Edineț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
	de patente, persoane						
4	Numărul de locuri de muncă (cu excepția celor cu finanțare din buget), mii persoane	8,9	4,3	10	6,8	8,5	6,8
5	Raportul dintre numărul locurilor de muncă create de sectorul privat și numărul total al populației prezente în vârstă aptă de muncă	33.8%	35.9%	50.5%	28.6%	36.9%	44.4%

Sursa: În baza datelor furnizate de BNS, APL și calculele experților

*Notă: *Datele pentru anul 2017*

Doar 2 municipii (Soroca și Cahul) dispun de infrastructură de sprijinire a afacerilor nou-formate (Incubatoare de Afaceri), ambele fiind dezvoltate cu sprijinul donatorilor străini. În celelalte 4 municipii nu există Incubatoare de Afaceri, iar dezvoltarea acestora necesită investiții de cca 15 mil MDL pentru fiecare municipiu.

Performanța economică scăzută a acestor 6 municipii se reflectă în **capacitatea fiscală redusă a bugetelor locale** în comparație cu mun. Chișinău. .

Tabelul 2: Capacitatea fiscală, 2019

#	Indicatori	Cahul	Edineț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
1	Capacitatea fiscală pe locuitor ¹⁾ , MDL	1 625	1 390	2 511	1 057	1 640	1 948
3	% față de mun. Chișinău (3 724 MDL/locuitor)	44%	37%	67%	28%	43%	52%

Sursa: datele Ministerului de Finanțe al Republicii Moldova

¹⁾ – calculată în baza metodologiei de calcul a transferurilor cu destinație generală stabilită de Legea nr.397/2003 privind finanțele publice locale

²⁾ – prin derogare de la metodologie, au fost incluse în calculul mediei naționale și unitățile administrativ-teritoriale de nivelul întâi din UTA Găgăuzia

Conform estimărilor administrațiilor publice locale la data de 31 decembrie 2019, **peste 80% din drumurile locale din aceste municipii sunt de calitate nesatisfăcătoare**. Mai mult, în municipiile Cahul și Ungheni ponderea drumurilor asfaltate este mai mică de 35%, ceea ce este mult sub nivelul minim

de 60% solicitat de legislația în vigoare ca condiție pentru o localitate urbană pentru a corespunde statutului de municipiu.

Tabelul 3: Calitatea drumurilor locale (2019)

Nr.	Indicatori	Cahul	Edineț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
1	Lungimea drumurilor în perimetrul municipiului, km	119.9	82	78	168	132.4	149
2	Ponderea drumurilor asfaltate	32%	61%	60%	58%	31%	44%
3	Ponderea drumurilor locale de calitate nesatisfăcătoare	90%	84%	60%	80%	90%	70%

Sursa: Datele furnizate de autoritățile administrației publice locale

În acest sens, pentru a asigura un nivel satisfăcător al calității infrastructurii rutiere în aceste 6 municipii (ce presupune minim 60% din drumuri să fie asfaltate), sunt necesare investiții de aproximativ 3 miliarde MDL pentru construcția sau reabilitarea capitală a cca 300 km drumuri

[Notă: Costurile estimative au fost calculate în baza datelor APL cu privire la starea drumurilor și costul mediu de minim 10 mil. MDL per construcția sau reabilitarea capitală a 1 km de drum urban, inclusiv borduri, trotuare și căi de acces].

În ceea ce privește dezvoltarea **infrastructurii tehnico-edilitare și utilităților locale**, cea mai nesatisfăcătoare situație se atestă în privința acoperirii cu servicii de canalizare și epurare a apelor uzate. În acest sens, doar mun. Orhei și Edineț dispun de Stații de Epurare a Apelor Uzate (SEAU) funcționale, care corespund normativelor în vigoare. În mun. Ungheni și Cahul, SEAU sunt uzate moral și fizic, funcționând în prezent doar parțial (treapta mecanică). În mun. Comrat SEAU este nefuncțională, nemaiputând fi reabilitată. Cea mai gravă situație se atestă în mun. Soroca care nu are SEAU, reziduurile fiind revărsate, fără tratare, direct în râul Nistru.

Conform estimărilor existente (în baza studiilor de fezabilitate sau prefezabilitate aprobate), pentru construcția SEAU în mun. Soroca sunt necesare €11,8 mil, în mun. Comrat – €9 mil, în mun. Ungheni – €10 mil și în mun. Cahul – €9 mil.

[Sursa: Pentru mun. Soroca și Ungheni – conform estimărilor Studiilor de Prefezabilitate elaborate în anul 2019 cu asistența RoAID; pentru mun.

Comrat - conform estimărilor Planului Sectorial Apă-Canalizare pentru UTA Găgăuzia (fișă de proiect privind dezvoltarea sistemului de alimentare cu apă și canalizare în mun. Comrat); pentru mun. Cahul – conform Studiului de Fezabilitate aprobat în 2019].

Trebuie de menționat că doar elaborarea documentației tehnice pentru construcția unei SEAU depășește €0.5 mil, costuri care nu pot fi acoperite de nici un municipiu din sursele bugetului local.

Cu excepția mun. Orhei și Cahul, în restul municipiilor gradul actual de acoperire cu servicii de canalizare nu corespunde cerințelor minime (70%). Mai mult, în mun. Comrat și Edineț acest indicator este mai mic de 50%. În acest context, pentru creșterea nivelului de acoperire până la minim 70% sunt necesare investiții de cca 66 mil MDL pentru mun. Comrat, 75 mil MDL - pentru mun. Ungheni, 13,5 mil MDL - pentru mun. Edineț și 10 mil MDL - pentru mun. Soroca.

[Sursa: pentru mun. Comrat - conform estimărilor Planului Sectorial Apă-Canalizare pentru UTA Găgăuzia 2019-2024 (fișă de proiect privind dezvoltarea sistemului de alimentare cu apă și canalizare în mun. Comrat); pentru mun. Ungheni - conform estimărilor Strategiei Apă-Canalizare a raionului Ungheni 2019-2025; pentru mun. Edineț - conform estimărilor Studiului de Fezabilitate aprobat în 2018].

În 2 municipii (Edineț și Soroca) gradul de acoperire cu servicii de iluminat public este sub nivelul minim stabilit de legislație, iar în mun. Cahul este la limita de jos.

4 municipii (Edineț, Soroca, Orhei și Ungheni) nu dispun de poligoane autorizate de depozitare a deșeurilor solide, confruntându-se cu carențe serioase de mediu.

Tabelul 4: Corespunderea nivelului de dezvoltare a infrastructurii tehnico-edilitare cu cerințele minime*, 2019

Nr .	Indicatori	Cahul	Edineț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
1	Minim 80% acoperire cu servicii centralizate de alimentare cu apă	Da	Da	Da	Da	Da	Da
		98%	82%	98%	89%	82%	93%
2	Correspondența a calității apei	Da	Nu	Da	Da	Da	Nu

Nr .	Indicatori	Cahul	Edine ț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
	din apeduct cerințelor normative în vigoare față de apa potabilă						
3	Minim 70% acoperire cu servicii centralizate de canalizare	Da	Nu	Da	Nu	Nu	Nu
		78%	45%	72%	52%	54%	38%
4	Minim 70% acoperire cu servicii de evacuare centralizată a deșeurilor	Da	Da	Da	Da	Da	Da
		85%	80%	98%	85%	75%	90%
5	Minim 60% acoperire cu servicii de iluminare stradală	60%	50%	99%	58%	70%	71%
		Da	Nu	Da	Nu	Da	Da
6	Stație de Epurare a apelor uzate (SEAU) funcțională în 3 trepte	în implementare	Nu	Da	Nu	Nu	Nu
8	Poligon autorizat de deșeuri solide	Da	Nu	Nu	Nu	Nu	Nu

** Notă: În corespundere cu cerințele minime înaintate față de municipii de prevederile Legii nr. 764 din 27.12.2001*

Sursa: Datele furnizate de autoritățile administrației publice locale

Cu excepția mun. Orhei, nici unul din aceste 6 municipii nu dispune de un **serviciu local de transport public urban** de calitate acceptabilă, autoritățile publice locale nefiind capabile financiar să asigure procurarea de unități de transport moderne. În aceste condiții, actualmente, serviciile de transport publice în 5 municipii au fost delegate agenților economici privați, care utilizează în

majoritate unități de transport (microbuze) cu un grad sporit de uzură fizică și morală, și o calitate nesatisfăcătoare a serviciilor prestate.

Tabelul 5: Dezvoltarea sistemelor de transport urban, 2019

Nr.	Indicatori	Cahul	Edineț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
1	Lungimea totală a rutelor, km	81	9.4	92.9	71	99	85
2	Număr de stații de așteptare	67	14	61	30	5	43
3	Număr de călători transportați, mil	1,97	0,35	3.2	lipsă date	2.6	0,28
4	Număr de unități de transport (microbuze) în operare	56	4	35	58	24	17

Sursa: Datele furnizate de administrațiile publice locale

Pentru dezvoltarea unor servicii de transport public moderne, capabile să acorde servicii de calitate, municipiile ar avea nevoie de investiții în valoare de la 3-5 mln MDL (Edineț, Comrat) până la peste 20 mln MDL (Soroca, Ungheni, Cahul), în condițiile în care s-ar opta pentru unități de transport cu eficiență energetică sporită.

Totodată, în ceea ce privește calitatea vieții, nici unul din aceste 6 municipii nu dispune de o infrastructură minimă de spații publice și facilități pentru a acoperi necesitățile de bază pentru a fi atractive pentru cetățeni.

În acest sens, se atestă două curențe majore: existența și funcționarea de zone de recreere și complexe sportive multifuncționale. Astfel, nici un municipiu nu deține un complex sportiv multifuncțional (inclusiv dotat cu bazin) pentru asigurarea necesităților regionale, precum și pentru găzduirea unor competiții regionale și naționale. Construcția unui asemenea obiectiv necesită investiții de minimum 50 mln MDL.

Toate municipiile sunt caracterizate de curențe serioase în ceea ce privește **calitatea infrastructurii urbanistice**, aceasta fiind în majoritate dezvoltată în perioada sovietică, fără ca să beneficieze ulterior de intervenții sistematice de reabilitare și revitalizare urbană.

Două din cele mai vizibile și sensibile probleme urbanistice se referă la calitatea centrelor civice și calitatea cartierelor blocurilor de locuințe. În cea mai mare parte, acestea sunt dominate de construcții vechi cu fațade deteriorate, spații publice degradate și rețele inginerești învechite.

Totodată, cu excepția mun. Orhei, nici un municipiu nu deține o zonă de recreere de calitate, care trebuie considerată un atribut obligatoriu pentru un oraș– pol de creștere regională.

Cu toate că fiecare municipiu și-a prioritarizat asemenea proiecte în Strategiile locale de dezvoltare, nici unul din ele nu deține resurse financiare necesare pentru a iniția implementarea lor. În acest sens, sunt necesare investiții de cca 190 mln MDL, inclusiv pentru:

- Revitalizarea zonei Lacului Sărat în mun. Cahul (20 mil MDL).
- Amenajarea zonei de recreere "Parcul Alecsandri" (40 ha și 3 lacuri) din mun. Edineț (18 mln MDL).
- Reabilitarea falezii râului Nistru și spațiului adiacent în zonă de promenadă în mun. Soroca (100 mln MDL).
- Amenajarea Lacului Delia în zonă de agrement și recreere în mun. Ungheni (31 mln MDL).
- Amenajarea turistică și de agrement a obiectivului "Satul Găgăuz"(teritoriului adiacent luncii râului Ialpuș) în mun. Comrat (20 mln MDL).

Tabelul 6: Acoperirea cu servicii sociale, de recreere și turistice de bază (2019)

Nr.	Indicatori	Cahul	Edineț	Orhei	Soroca	Ungheni	Comrat
1	Funcționarea unei săli de spectacole de minim 500 locuri	Da	Da	Da	Da	Da	Da
		620	600	800	800	800	620
2	Funcționarea unui stadion de minim 500 spectatori	Da	Da	Da	Da	Da	În proces de construcție
		3 mii	0,6 mii	3 mii	1 mie	0,5 mii	5 mii
3	Funcționarea unui complex sportiv cu toate facilitățile (inclusiv bazin)	Nu	Nu	Nu	Nu	Nu	Nu
4	Zonă de recreere	Nu	Nu	Da	Nu	Nu	Nu
5	Minim 40 locuri de cazare	Da	Da	Da	Da	Da	Da
		100	82	114	200	105	123

Sursa: Datele furnizate de administrațiile publice locale

Respectiv, având economii subdezvoltate și un nivel inferior al calității vieții, toate aceste municipii (Cahul, Comrat, Ungheni, Orhei, Soroca și Edineț) se caracterizează de un declin demografic pronunțat, pierzând pe parcursul ultimelor decenii peste 20-30% din populație, în special în rezultatul migrației interne și externe.

În acest sens, cel mai mare declin demografic a fost înregistrat în mun. Soroca și Orhei, unde numărul populației recensate a scăzut cu peste 40% în comparație cu anul 1989. Totodată, prognozele pentru următoarea perioadă sunt în majoritate pesimiste.

Tabelul 7: Evoluția numărului populației, mii persoane

Nr.	Municipii	1989	2004	2014	2014/1989
1	Cahul	42.9	35.5	30.0	70%
2	Edineț	19.5	15.6	15.5	79%
3	Orhei	38.0	25.6	21.1	56%
4	Soroca	42.3	28.3	22.2	52%
5	Ungheni	37.8	32.5	30.8	81%
6	Comrat	25.8	23.3	20.1	78%

Sursa: Datele recensămintelor populației din 1989, 2004 și 2014

Totodată, fenomenul de descreștere a numărului populației se caracterizează prin o tendință de îmbătrânire și reducere a ponderii persoanelor tinere.

În acest sens, situația se prezintă ca cea mai nesatisfăcătoare în mun. Edineț, unde ponderea populației în vârstă aptă de muncă a constituit la 65% în anul 2019, ceea ce este chiar sub media națională de 68%, iar ponderea persoanelor în vârstă de pensionare a depășit 20%, ceea ce este peste media națională de 16% [*Sursa: conform datelor BNS pentru anul 2018*]

III. Obiectivele programului

Obiectivul general al Programului este:

Crearea în Republica Moldova a unei rețele de orașe – poli de creștere regională, atractive pentru locuitori, antreprenori și vizitatori care generează creștere, ocupare a forței de muncă și stimulează dezvoltarea zonelor teritoriale adiacente.

În urma rezultatelor obținute în cadrul analizelor indicatorilor de dezvoltare socioeconomică și generalizați în Indicatorul agregat al capacității de polarizare (*a se vedea Anexa 2*) dar și al capacității financiare a Republicii Moldova de a susține o intervenție dedicată centrelor urbane de dezvoltare, prezentul Program vizează 6 municipii care au potențialul necesar de a deveni orașe poli de creștere la nivel național și regional: Cahul, Comrat, Edineț, Soroca, Orhei și Ungheni.

Aceste 6 localități urbane desemnate ca și orașe poli de creștere au o serie de caracteristici comune:

- se află în afara ariei de dominație absolută a orașului capitală (municipiul Chișinău) sau a altor orașe de importanță națională (municipiul Bălți).
- interacționează cu orașele de dominație absolută interne (Chișinău și Bălți) dar și regionale (Cernăuți, Moghiliiv–Podil'schi, Botoșani, Iași, Galați), mai ales în domeniul economic (comerț, transport, aprovizionarea cu anumite bunuri) și al serviciilor publice și private (învățământ superior, servicii medicale de specialitate, servicii financiar-bancare, aprovizionarea cu anumite servicii).

- își bazează creșterea pe resurse endogene și pe cele din arealele rurale polarizate, având o arie de influență locală (de maxim 30 km / sau un interval temporar necesar pentru deplasarea cu mașină – navetismul acceptat).

În zona de influență a acestor 6 municipii (30 km distanță) locuiesc peste 1 milion de cetățeni.

Obiectivul general se propune a fi atins prin realizarea următoarelor Obiective specifice:

1: Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare, urmărind:

- Creșterea ponderii drumurilor locale de calitate îmbunătățită în orașele – poli de creștere până la minimum 50% (în 2019 indicatorul a constituit în medie 35%).
- Asigurarea funcționării de servicii îmbunătățite de transport public urban în fiecare municipiu și acoperirea a minimum 85% din teritoriu (în 2019 în 5 din 6 municipii nu funcționează în general transport public urban).

Stabilirea acestui obiectiv specific s-a bazat pe importanța pe care o are accesibilitatea la nivelul unui areal urban. Țintele aferente acestui obiectiv specific vizează evoluția pozitivă la nivel micro-regional a următoarelor aspecte: îmbunătățirea calității căilor de comunicații (drumuri publice), amenajarea străzilor orașenești și a trotuarelor, creșterea calității transportului de pasageri cu mijlocele de transport public.

2: Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea, urmărind:

- Creșterea salariului mediu în orașele – poli de creștere până la cel puțin media națională (în anul 2019 media pe 6 municipii a constituit 70-90%).
- Creșterea ratei de acoperire cu locuri de muncă (cu excepția celor cu finanțare din buget) în orașele – poli de creștere până la cel puțin 55% față de numărul populației în vârstă aptă de muncă (în anul 2019 indicatorul pe municipii a constituit 30-50%).
- Creșterea capacității fiscale a orașelor – poli de creștere până la minimum 70% din nivelul mun. Chișinău (în anul 2019 indicatorul a constituit 34-67%).

Stabilirea acestui obiectiv specific are la bază importanța pe care o are dezvoltarea economică la nivelul unui areal urban. Domeniile țintă acestui obiectiv specific vor fi evoluțiile pozitive la nivelul celor 6 orașe - poli de creștere regională pentru următoarele aspecte: creșterea produs intern brut, creșterea valorii producției fabricate, a numărului salariaților, a productivității, a ratei de activitate precum și a ratei de ocupare a populației.

3: Revitalizarea urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice, urmărind:

- Dotarea fiecărui oraș – pol de creștere cu o infrastructură minimă de spații publice. îmbunătățite: un centru civic revitalizat, o zonă de recreere de calitate și un complex sportiv multifuncțional dotat inclusiv cu bazin acoperit.

Stabilirea acestui obiectiv specific s-a axat pe importanța pe care o are în determinarea calității vieții cetățenilor a dotărilor specifice cu infrastructura urbanistică, spații publice de calitate și infrastructură socială și de recreere. Țintele aferente acestui obiectiv vor consta în evoluția pozitivă la nivelul celor 6 municipii a următorilor indicatori: centre civice vibrante, calitatea spațiilor publice în cartierele locative, extinderea spațiilor verzi, zone de recreere atractive, precum și creșterea amplitudinii acțiunilor de revitalizare a patrimoniului construit și intrinsec.

4: Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și rețelelor de utilități publice, urmărind:

- Creșterea nivelului de acoperire cu servicii centralizate de canalizare până la minimum 70% (în 2019 media cumulativă pe orașe – poli de creștere a fost de 57%).

- Creșterea nivelului de acoperire cu servicii de iluminare nocturnă până la minimum 80% (în 2019 media cumulativă pe orașe – poli de creștere a fost de 68%).

- Asigurarea cu SEAU funcționale a tuturor orașelor – poli de creștere (în anul 2019 SEAU nu existau deloc sau funcționau doar parțial în 4 din 6 municipii).

Stabilirea acestui obiectiv specific s-a axat pe importanța pe care o are în determinarea nivelului calității vieții cetățenilor a dotărilor specifice cu infrastructură tehnico-edilitară, precum și calitatea serviciilor publice prestate. Țintele aferente acestui obiectiv specific vor fi, evoluția pozitivă la nivelul celor 6 municipii următorilor indicatori: creșterea gradului de acoperire cu sisteme de alimentare cu apă și canalizare, dotarea cu sisteme de epurare a apelor uzate, iluminat public.

Obiectivele generale și specifice au fost stabilite urmărindu-se obținerea următoarelor efecte:

- o rețea de centre urbane care ating un nivel mai înalt de dezvoltare distribuită relativ uniform pe întreg teritoriul țării "atrag", după ele întreg

teritoriul adiacent și formează o **contrapondere** procesului de dezvoltare dominat de unu sau două orașe mari;

- o rețea de centre urbane dezvoltate distribuită relativ uniform pe întreg teritoriul țării formează ”coloana vertebrală” a dezvoltării și îi asigură coeziune, stabilitate și diminuarea dezechilibrelor;

- o rețea de centre urbane dezvoltate prin **stimularea competitivității și creșterii economice a zonelor lor adiacente** poate asigura mai rapid și mai uniform dezvoltarea pe întreg teritoriul țării;

- o rețea de centre urbane asigură ”**structura de sprijin**” instituțională a implementării tuturor celorlalte politici de dezvoltare (sectoriale și generale) pentru că aria de implementare a politicilor de dezvoltare trebuie să fie axată nu doar pe unu sau două orașe și să aibă o zonă de influență suficient mai mare.

Totodată, proiectele și măsurile propuse pentru implementare în cadrul acestui Program vor integra în mod imperativ următoarele priorități transversale:

- **Incluziunea socială.** Se va ține cont de necesitățile specifice ale locuitorilor din grupurile vulnerabile, pentru a evita efectele nedorite de marginalizare socială. În mod special vor fi abordate necesitățile și interesele grupurilor de populație cu venituri mici, populației în vârstă înaintată, tinerilor și persoanelor cu dizabilități. Abordările de dezvoltare trebuie să țină cont inclusiv de necesitățile specifice ale cartierelor urbane defavorizate și marginalizate.

- **Bună guvernare.** Se va urmări promovarea principiilor de transparență decizională, reprezentativitate, eficiență, eficacitate, inovație și orientare pe termen lung, în vederea creșterii încrederii în factorii de decizie locali și naționali și dezvoltarea unor parteneriate largi pentru dezvoltare între toți actorii implicați.

- **Eficiența energetică.** Se va pune accent obligatoriu pe găsirea și implementarea de soluții tehnice care vor asigura o eficiență energetică maximă, în vederea minimizării efectelor negative ale dezvoltării asupra mediului înconjurător.

- **Aspecte de gen.** Proiectarea și dezvoltarea obiectivelor de infrastructură economică, urbanistică, tehnică și edilitară vor ține cont în mod obligatori de nevoile diferite ale femeilor, bărbaților și copiilor (băieți și fete), pentru asigurarea respectării aspectelor specifice de gen.

IV. Proiecte prioritare

Acest Program prevede implementarea unui portofoliu de proiecte, care reflectă prioritățile individuale specifice ale fiecărui municipiu, determinate în baza evaluării necesităților minime pentru consolidarea potențialului de orașe – poli de creștere regională:

IV – 1: Portofoliul de proiecte prioritare pentru mun. Cahul:

Nr.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare				
1	Reabilitarea infrastructurii drumurilor <i>*lista străzilor pentru reabilitare urmează a fi determinate la etapa de pregătire</i>	150	Surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat și organizații financiare internaționale.	Se prevede asigurarea a minim 25% din necesități pentru atingerea indicatorului minim de corespundere cu statut de oraș – pol de creștere regională (60% de drumuri asfaltate în stare bună)
2	Dezvoltarea sistemului de transport public urban (dotarea tehnică cu unități de transport ecologic)	12	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea				
3	Construcția capitală a pieței agro-alimentare	15	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
4	Construcția Centrului de Excelență și Inovații în Afaceri ("ICT	120	Parteneri de dezvoltare	Proiect prioritizat pentru finanțare de Agenția Suedeză pentru Dezvoltare

Nr.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	Innovation hub and Excellence Centre in Cahul")			Internațională (Sida) în valoare de 6 mln euro
5	Finalizarea proiectului de amenajare a Zonei de odihnă și agrement "Lacul Sărat"	25	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este priorizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
6	Dotarea cu infrastructură a sub-ZEL din Crihana Veche	40	Parteneri de dezvoltare – necesar de a fi identificate	Proiectul a fost priorizat în procesul de elaborare a Programului
Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice				
7	Construcția unui Complex sportiv multifuncțional modern de importanță regională (cu bazin de înot)	50	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost priorizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
8	Reconstrucția capitală a căminului studentesc #3 al Universității de stat "B. P. Hasdeu" Cahul (în colaborare cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, ca fondator al Universității de Stat "B.P. Hașdeu")	35	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este priorizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
9	Lucrări complexe de revitalizare urbană a centrului civic al	80	Parteneri de dezvoltare	Prioritate agreată în cadrul Proiectului finanțat de UE și

Nr.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	municipiului			implementat de PNUD "EU4Cahul"
Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice				
10	Extinderea și modernizarea iluminatului stradal pentru acoperirea a 75% din teritoriul municipiului	10	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este priorizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
Contribuții complementare din partea APL pentru co-finanțarea elaborării documentației tehnice		3,6	Bugetul APL	
<p>Valoarea totală a proiectelor = 545,6 mil MDL, inclusiv</p> <p>152 mil MDL – Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program</p> <p>3,6 mil MDL – Bugetul APL</p> <p>150 mil MDL – surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat, și/sau organizații financiare internaționale.</p> <p>200 mil MDL – surse identificate din partea partenerilor de dezvoltare</p> <p>40 mil MDL – surse din partea Partenerilor de dezvoltare – necesar de a fi identificate</p>				

IV- 2: Portofoliul de proiecte prioritare pentru mun. Comrat:

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare				
	Reabilitarea infrastructurii	110	Surse pentru	Se prevede asigurarea a minim 25%

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	drumurilor <i>*lista străzilor pentru reabilitare urmează a fi determinate la etapa de pregătire</i>		reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat, și organizații financiare internaționale.	din necesități pentru atingerea indicatorului minim de corespundere cu statutul de oraș – pol de creștere regională (60% de drumuri asfaltate în stare bună)
	Dezvoltarea sistemului de transport public urban (dotarea tehnică cu unități de transport ecologic	3	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea				
	Construcția edificiului Centrului Regional de Business multifuncțional (va incorpora Incubator de Afaceri, spații pentru birouri TIC și BPO, spații de producție pentru închiriere investitorilor, care va fi dezvoltat și operaționalizat în cooperare cu	50	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025 și Planul de dezvoltare economică locală.

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	ODIMM (inclusiv gestionarea ulterioară)			
	Dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare și amenajarea teritoriului adiacent luncii râului Ialpug - pentru transformarea în zonă turistică și de agrement "Satul Găgăuz"	20	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică 2019-2025 și este reflectat în PUG 2035 (în proces de finalizare).
Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice				
	Extinderea rețelelor de canalizare pentru a crește rata de acoperire cu servicii de la 38% la 70%	75	Bugetul de Stat prin prezentul Program (30 mln MDL) și Parteneri de dezvoltare – surse necesar de identificat suplimentar (45 mln MDL)	Proiect prioritizat în PRS Apă-canalizare pentru UTA Găgăuzia 2018-2025
	Construcția Stației de Epurare a Apelor Uzate (SEAU)	180	Parteneri de dezvoltare – surse necesar de identificat	Proiect prioritizat în PRS Apă-canalizare pentru UTA Găgăuzia

r.	Proiecte	Cos t estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	Dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare (extindere rețele ingineresti) pentru facilitarea investițiilor private în construcția unui cartier nou de blocuri locative (900 apartamente)	20	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică 2019-2025
	Contribuții complementare din partea APL pentru cofinanțarea elaborării documentației tehnice	3,6	Bugetul APL	
<p>Valoarea totală a proiectelor = 460,9 mil MDL, inclusiv 123 mil MDL – Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program 2,9 mil MDL – Bugetul APL 110 mil MDL – surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat, și/sau organizații financiare internaționale. 225 mil MDL – surse din partea Partenerilor de dezvoltare – necesar de a fi identificate</p>				

IV – 3: Portofoliul de proiecte prioritare pentru mun. Ungheni:

r.	Proiecte	Cos t estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare				
	Reabilitarea infrastructurii drumurilor <i>*lista</i>	163	Se propune identificarea resurselor	Se prevede asigurarea a minim 25% din necesități pentru atingerea indicatorului

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	<i>străzilor pentru reabilitare urmează a fi determinate la etapa de pregătire</i>		prin Surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat și organizații financiare internaționale.	minim de corespundere cu statutul de oraș – pol de creștere regională (60% de drumuri asfaltate în stare bună)
	Dezvoltarea sistemului de transport public urban (dotarea tehnică cu unități de transport ecologic)	12	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea				
	Construcția unei hale moderne pentru piața agro-alimentară regională	6	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat suplimentar	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
	Construcția Centrului de business regional "EXPUN", care va include inclusiv un centru de birouri	50	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	pentru activități TIC și BPO, Incubator de Afaceri, sală de conferințe și sală de expoziții, care va fi dezvoltat și operaționalizat în cooperare cu ODIMM (inclusiv gestionarea ulterioară)			
Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice				
	Amenajarea zonei Lacului Delia în zonă de recreere și agrement de importanță regională	31	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
	Reparația digului pe râul Prut	30	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat suplimentar	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
	Lucrări complexe de revitalizare urbană a centrului civic al municipiului	80	Parteneri de dezvoltare	Prioritate agreată în cadrul Proiectului finanțat de UE și implementat de PNUD "EU4Ungheni"
Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice				

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	Construcția Stației de Epurare a Apelor Uzate (SEAU)	200	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat suplimentar	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025. Studiul de fezabilitate elaborat cu asistența RoAID în 2019.
	Extinderea rețelelor de canalizare pentru creșterea ratei de acoperire cu servicii de la 54% la 70%	66	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală 2019-2025
	Contribuții complementare din partea APL pentru cofinanțarea elaborării documentației tehnice	3,6	Bugetul APL	
<p>Valoarea totală a proiectelor = 641,6 mil MDL, inclusiv 149 mil MDL – Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program 3,6 mil MDL – Bugetul APL 163 mil MDL – surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat și organizații financiare internaționale. 80 mil MDL – surse identificate din partea Donatorilor 246 mil MDL - surse care urmează a fi identificate suplimentar din partea partenerilor de dezvoltare</p>				

IV- 4: Portofoliul de proiecte prioritare pentru mun. Edineț:

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare				
	Reabilitarea infrastructurii drumurilor <i>*lista străzilor pentru reabilitare urmează a fi determinate la etapa de pregătire</i>	90	Surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat și organizații financiare internaționale.	Se prevede asigurarea a minim 25% din necesități pentru atingerea indicatorului minim de corespundere cu statutul de oraș – pol de creștere regională (60% de drumuri asfaltate în stare bună)
	Dezvoltarea sistemului de transport public urban (dotarea tehnică cu unități de transport ecologic)	3	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea				
	Conectarea terenului parcului industrial la o nouă sursă de energie electrică	20	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare a Parcului Industrial Edineț
Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice				
	Amenajarea și revitalizarea zonei regionale de	18	Bugetul de Stat prin prezentul	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	agrement a Parcului V. Alecsandri (40 ha cu 3 lacuri)		Program	socioeconomică locală
	Complex sportiv multifuncțional modern de importanță regională (cu bazin de înot)	50	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
	Lucrări complexe de revitalizare urbană (centrul civic și cartierele blocurilor de locuințe)	40	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat suplimentar	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală
Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice				
	Extinderea rețelelor de canalizare pentru creșterea ratei de acoperire cu servicii de la 45% la 70%	5	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală (capitolul apă-canalizare pt 2018-2025)
	Construcția unei noi stații de tratare a apei (pentru a asigura municipiul cu apă potabilă care să corespundă cerințelor normative în vigoare)	10	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socioeconomică locală
	Extinderea și modernizarea sistemului de	6	Bugetul de Stat prin prezentul	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	iluminat stradal pentru asigurarea unui nivel de acoperire de minimum 60%		Program	socioeconomică locală
	Contribuții complementare din partea APL pentru co-finanțarea elaborării documentației tehnice	2,6	Bugetul APL	
<p>Valoarea totală a proiectelor = 254,1 mil MDL, inclusiv 107 mil MDL – Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program 2,6 mil MDL – Bugetul APL 90 mil MDL – surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat, și organizații financiare internaționale. 54,5 mil MDL - surse care urmează a fi identificate suplimentar din partea partenerilor de dezvoltare</p>				

IV-5: Portofoliul de proiecte prioritare pentru mun. Soroca:

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
<p>Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare</p>				
	Reabilitarea infrastructurii drumurilor <i>*lista străzilor pentru reabilitare urmează a fi determinate la etapa</i>	165	Se propune identificarea resurselor prin Programul Național	Se prevede asigurarea a minim 25% din necesități pentru atingerea indicatorului minim de corespundere cu statutul de oraș – pol de creștere regională

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	<i>de pregătire</i>		”Drumuri	(60% de drumuri asfaltate în stare bună)
	Dezvoltarea sistemului de transport public urban (dotarea tehnică cu unități de transport ecologic)	12	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea				
	Infrastructura tehnico-edilitară pentru sub Zona Economică Liberă (drum de acces, energie electrică, gaze, apă, canalizare)	13. 3	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiect prioritizat în cadrul Planului de dezvoltare a sub-zonei Soroca (din cadrul ZEL Ungheni). Există elaborat PUZ (2020 cu sprijinul GIZ)
	Reabilitarea falezei râului Nistru (7 km) și spațiului adiacent în zonă de promenadă și agrement pentru consolidarea mun. Soroca ca destinație majoră turistică în RM	100	83 mil - Bugetul de Stat prin prezentul Program 17 mil – surse necesar de identificat suplimentar de la parteneri de dezvoltare	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socio-economică locală 2015-2020
Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice				

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	Complex sportiv multifuncțional modern de importanță regională (cu bazin de înot)	50	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat suplimentar	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
	Lucrări complexe de revitalizare urbană (centrul civic și cartierele blocurilor de locuințe)	40	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socio-economică locală
Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice				
	Extinderea rețelelor de canalizare pentru creșterea ratei de acoperire cu servicii de la 52% la 70%	10	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul este prioritizat în Strategia de dezvoltare socio-economică locală (capitolul apă-canalizare pentru 2018-2025)
	Construcția Stației de Epurare a Apelor Uzate (SEAU)	236	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat	Există Studiu de fezabilitate elaborat cu asistența RoAID în 2019.
	Contribuții complementare din partea APL pentru co-finanțarea elaborării documentației tehnice	3,5	Bugetul APL	
Valoarea totală a proiectelor = 629,5 mil MDL, inclusiv				

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	146 mil MDL – Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program 3,5 mil MDL – Bugetul APL 165 mil MDL – surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat și organizații financiare internaționale. 315 mil MDL - surse care urmează a fi identificate suplimentar din partea Partenerilor de dezvoltare			

IV – 6: Portofoliul de proiecte prioritare pentru mun. Orhei:

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare				
	Reabilitarea infrastructurii drumurilor <i>*lista străzilor pentru reabilitare urmează a fi determinate la etapa de pregătire</i>	50	Se propune identificarea resurselor prin Programul Național ”Drumuri	Se prevede asigurarea a minim 25% din necesități pentru atingerea indicatorului minim de corespundere cu statutul de oraș – pol de creștere regională (60% de drumuri asfaltate în stare bună)
	Construcția stațiilor de așteptare a transportului public urban	2	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea				
	Construcția	48	Buget	Proiectul a fost

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	edificiului Centrului de Business Regional multifuncțional (va incorpora Incubator de Afaceri, spații pentru birouri TIC și BPO) care va fi dezvoltat și operaționalizat în cooperare cu ODIMM (inclusiv gestionarea ulterioară)		ul de Stat prin prezentul Program	prioritizat în procesul elaborării Programului
	Extinderea teritoriului sub ZEL (rețele ingineresti și lucrări de pregătire a terenului)	9	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în procesul elaborării Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
	Construcția capitală a pieței agro-alimentare regionale	30	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice				
	Reconstrucția capitală a edificiului "Complexul fostei conduceri a Zemstvei județene cu parcul aferent"	40	Parteneri de dezvoltare – surse necesare de identificat	Proiectul a fost prioritizat în comun cu APL în procesul de elaborare a Programului (în baza evaluării necesităților de bază)
	Complex sportiv multifuncțional modern de importanță regională	50	Bugetul de Stat prin prezentul Program	Proiectul a fost prioritizat în procesul elaborării Programului (în baza evaluării necesităților de bază)

r.	Proiecte	Cost estimativ, mil MDL	Sursa de acoperire	Comentariu
	(cu bazin de înot)			
	Contribuții complementare din partea APL pentru co-finanțarea elaborării documentației tehnice	3,3	Bugetul APL	
<p>Valoarea totală a proiectelor = 232,3 mil MDL, inclusiv 139 mil MDL – Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program 3,3 mil MDL – Bugetul APL 50 mil MDL – surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat, și/sau organizații financiare internaționale 40 mil MDL - surse care urmează a fi identificate suplimentar din partea Donatorilor</p>				

V: Costuri

În concordanță cu evaluarea detaliată a necesităților, pentru a corespunde criteriilor minime de dezvoltare socioeconomică și urbanistică specifice unui oraș – pol de creștere regională, aceste 6 municipii au nevoie de investiții capitale totale în valoare de circa 5,4 miliarde MDL.

Pentru perioada 2021-2027, reieșind din posibilitățile investiționale actuale ale bugetelor locale și Bugetului de Stat, precum și cadrului de colaborare cu partenerii externi de dezvoltare, acest Program abordează acoperirea necesităților prioritare de investiții în municipiile - beneficiare în valoare de 2,781.4 miliarde MDL, cu finanțare din mai multe surse:

- Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program
- Surse din partea Donatorilor deja identificate
- Surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat și/sau organizații financiare internaționale.
- Surse pentru proiecte de infrastructură social-economică care urmează a fi identificate suplimentar din partea Donatorilor
- Contribuția APL

Tabelul 8: Surse financiare de acoperire a necesităților investiționale a municipiilor - beneficiare

	Surse de acoperire	Valoare
--	--------------------	---------

r.		mil MDL	%
	Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program	822	0%
	Surse din partea Donatorilor deja identificate	280	0%
	Surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar de la Donatori, Bugetul de Stat și/sau organizații financiare internaționale.	728	6%
	Surse pentru proiecte de infrastructură social-economică care urmează a fi identificate suplimentar din partea Donatorilor	919	3%
	Contribuția APL	32. 4	1 %
	TOTAL	2,7 81.4	1 00%

În vederea acoperirii necesităților minime ale acestor 6 municipii în ceea ce privește construcția și reabilitarea infrastructurii drumurilor, în colaborare cu Ministerul Finanțelor, urmează a fi identificate surse suplimentare de finanțare din Bugetul de Stat, Donatori și/sau organizații financiare internaționale.

În cadrul surselor alocate prezentului Program din sursele Bugetului de Stat (exclusiv 6 mln MDL alocate pentru activități comune pentru toate municipiile), distribuția per municipii va fi efectuată în baza următoarei formule de alocare:

- Jumătate din suma alocată din Bugetul de Stat prin intermediul acestui Program (408 mil MDL) se distribuie în mod egal fiecăruia din cele 6 municipii
- Cealaltă jumătate se alocă direct proporțional cu populația municipiilor.

Tabelul 10. Alocarea bugetului Programului (cu acoperire din sursele Bugetului de Stat) pe municipii

r.	Municipii	Alocare egală – mil MDL	Alocare în funcție de populație, mil MDL	Alocare totală, mil MDL
	Cahul	68	83	151
	Ungheni	68	81	149
	Soroca	68	79	147

	Orh ei	68	71	139
	Co mrat	68	55	123
	Edi neț	68	39	107
Activități comune pentru toate municipiile (consolidare capacități și activități de evaluare)				6
Total		408	408	822

Respectiv, prin intermediul acestui Program în anii 2021 – 2027 din Bugetul de Stat vor fi alocate 822 mil MDL, în scopul finanțării proiectelor prioritare, decise de comun acord cu autoritățile publice locale, inclusiv:

Tabelul 9: Alocarea resurselor pe componente (în baza priorităților și necesităților identificate în municipiile - beneficiar)

r.	Componente	Priorități investiționale, mil MDL	
		mil MDL	%
	Mobilitate urbană și infrastructura drumurilor	32	3.3%
	Competitivitate și infrastructura de sprijinire a activităților economice	363	44.4%
	Revitalizare urbană	289	35.2%
	Infrastructura utilităților publice	132	16.4%
	Activități generale de evaluare și consolidare capacități	6	0.7%
	Total	822	100%

Totodată, din sursele Bugetului de Stat, pentru realizarea prevederilor prezentului Program vor fi alocate 6 mln MDL pentru evaluare și monitorizare (1 mln MDL) și activități de consolidare a capacităților APL din municipiile – beneficiare (5 mln MDL).

Respectiv, pentru implementarea prezentului Program, din Bugetul de Stat vor fi alocate 822 mln MDL, inclusiv: 816 mln – pentru implementarea de proiecte prioritare în municipiile beneficiare și 6 mln

MDL – pentru activități de monitorizare, evaluare și consolidare a capacităților APL.

În vederea asigurării finanțării necesităților neacoperite financiar, autoritățile administrației publice centrale, în colaborare cu reprezentanții autorităților publice locale – beneficiare ale programului, urmează să depună eforturi suplimentare pentru identificare suplimentară a 919 mln MDL din partea partenerilor de dezvoltare, în corespundere cu lista proiectelor prioritizate în cadrul prezentului Program.

VI: Impact

Implementarea acestui program urmărește soluționarea problemelor de bază de dezvoltare socio-economică a 6 municipii – Cahul, Comrat, Ungheni, Orhei, Soroca și Edineț – în vederea valorificării potențialului acestora de orașe – poli de creștere regională. În acest sens, programul își propune să sprijine aceste municipii să depășească principalele curențe de dezvoltare în vederea corespunderii indicatorilor minimi înaintați față de un oraș – pol de creștere regională.

Indicatori de Impact:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a impactului
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces a centrelor urbane de dezvoltare și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	<p>Locuitorii din toate orașele – poli de creștere vor avea acces îmbunătățit la infrastructură de mobilitate urbană și suburbană:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Calitatea a peste 50% din drumurile locale majore va fi bună și foarte bună (în 2019, indicatorul a constituit în mediu 35%). ▪ În toate orașele – poli de creștere va funcționa transport public de calitate (cu minim 80% din flota de transport înnoită), care va acoperi minim 85% din teritoriul (în 2019, transportul public urban era de calitate nesatisfăcătoare în 5 din 6 municipii)
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurii și serviciilor de suport economic al centrelor urbane de dezvoltare pentru a stimula competitivitatea	<p>Salariul mediu în orașele – poli de creștere va depăși media națională (în anul 2019 media pe 6 municipii a constituit 70-90% din media națională).</p> <p>Rata de acoperire cu locuri de muncă (cu excepția celor cu finanțare din buget) în orașele – poli de creștere va depăși 55% față de numărul populației în vârstă aptă de muncă (în anul 2019 indicatorul a constituit 30-50%)</p>

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a impactului
	Capacitatea fiscală a orașelor – poli de creștere regională va constitui minim 70% din nivelul mun. Chișinău (în anul 2019 aceasta a constituit 34-67%)
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	<p>Locuitorii din toate orașele – poli de creștere vor avea acces îmbunătățit la infrastructură socială și de recreere:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Funcționarea de complexe sportive multifuncționale (inclusiv cu bazine acoperite) ▪ Funcționarea de zone de recreere la scară mare de importanță regională
4: Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice	<p>Nivelul de acoperire cu servicii de utilități publice în orașele – poli de creștere se va conforma cerințelor minime înaintate de cadrul legal:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Minimum 70% acoperire cu servicii centralizare de canalizare, față de media cumulativă de 57% în 2019 ▪ 80% acoperire cu servicii calitative de iluminare nocturnă, față de media cumulativă de 68% în 2019 ▪ Dotarea tuturor orașelor – poli de creștere cu Stații de Epurare a Apelor Uzate care ar corespunde cerințelor normative și de eficacitate (în anul 2019 SEAU nu există deloc sau funcționează doar parțial în 4 din 6 municipii)

Indicator de rezultate:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței	Rezultate așteptate
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces a centrelor urbane de dezvoltare și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Drumuri locale construite sau reabilite capital	Minim 67.8 Km străzi modernizare (inclusiv borduri, trotuare și ieșiri de acces)
	Unități de transport moderne procurate pentru dotarea sistemelor urbane	Minim 80 unități procurate pentru dotarea sistemelor de transport

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței	Rezultate așteptate
	de transport public	public urban în 5 municipii
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic al centrelor urbane de dezvoltare pentru a stimula competitivitatea	Structuri de sprijinire a afacerilor nou-create	4 Incubatoare de Afaceri funcționale
	Platforme investiționale pregătite	Două platformei industriale noi (mun. Cahul și Soroca) echipate cu rețele și pregătite pentru a găzdui noi investiții
	Centre de Business regionale - clădiri de birouri pentru atragerea de investitori în domeniul TIC și BPO	4 centre de business regionale funcționale
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	Funcționarea de zone de recreere cu acoperire necesități regionale	Amenajarea și echiparea a 5 zone multifuncționale de recreere cu acoperire regională
	Funcționare complexe sportive multifuncționale regionale	4 complexe noi sportive regionale construite și funcționale
	Existența unui centru civic urban bine amenajat și simbolistic pentru un centru regional – pol de creștere	Centrele civice în 3 municipii revitalizate
	Stare satisfăcătoare a curților blocurilor de locuințe în stare satisfăcătoare	Revitalizarea urbană a minimum 20 curți a blocurilor de locuințe
4: Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice	Stații de Epurare a Apelor Uzate	Construcția a 3 stații noi de epurare a stațiilor uzate (mun. Soroca, Ungheni și Comrat)
	Extindere sistem de iluminare stradală	Minimum 20 kilometri de străzi cu

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței	Rezultate așteptate
		iluminat stradal nou-construit.
	Extindere sisteme de canalizare centralizată	Minim 20 mii cetățeni cu acces la canalizare
	Sisteme de tratare a apei	O nouă stație de tratare a apei (mun. Edineț) funcțională

Deoarece fiecare din aceste municipii are necesități și priorități diferite, respectiv sunt prevăzute diferite intervenții, acest Program va tinde spre atingerea unor indicatori de evaluare specifici pentru fiecare municipiu:

Municipiul Cahul:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Modernizarea a minimum 15 km de drumuri locale Funcționarea serviciului local de transport public urban și dotarea acestuia cu minim 24 unități de transport noi.
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea	Construcția capitală a Pieței Agro-alimentare regionale Funcționarea Centrului IT regional Lansarea zonei de recreere "Lacul Sărat" Sub-ZEL Cahul (din Crihana Veche) dotată cu rețele ingineresti
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	Funcționarea complexului sportiv multifuncțional regional Revitalizarea centrului civic urban
4: Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice	Extinderea iluminatului stradal de la 60% la 75%

Mun. Comrat:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței
----------------------------	--

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Modernizarea a minimum 11 km de drumuri locale Crearea serviciului local de transport public urban și dotarea acestuia cu minim 6 unități de transport noi.
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea	Construcția și lansarea activității Centrului de Business Multifuncțional (inclusiv cu Incubatori de Afaceri, spații birouri TIC și BPO, spații de producție), care va fi dezvoltat și operaționalizat în cooperare cu ODIMM (inclusiv gestionarea ulterioară) Amenajarea zonei regionale de recreere "Satul Găgăuz"
4: Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice	Extinderea rețelelor de canalizare de la 38% la 75% acoperire Construcția Stației de Epurare a Apelor Uzate regionale pentru deservirea a 40,000 locuitori Echiparea cu rețele inginerești a unui teren public pentru facilitarea investițiilor private pentru construcția a blocurilor de locuințe cu 900+ apartamente

Mun. Ungheni:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Modernizarea a minimum 16,3 km de drumuri locale Crearea serviciului local de transport public urban și dotarea acestuia cu minim 24 unități de transport noi.
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea	Lansarea activității Centrului de Business Multifuncțional "EXPUN" (inclusiv cu Incubatori de Afaceri, spații birouri TIC și BPO, spații de producție), care va fi dezvoltat și operaționalizat în cooperare cu

	ODIMM (inclusiv gestionarea ulterioară) Hală modernă pentru piața agricolă regională
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	Revitalizarea centrului civic urban (bulevardul central și piața centrală) Lansarea zonei de agrement regionale "Lacul Delia" Digul pe râul Prut reabilitat capital
4: Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice	Construcția Stației de Epurare a Apelor Uzate regionale pentru deservirea a 40,000 locuitori Extinderea rețelelor de canalizare de la 54% la 75%

Mun. Soroca:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Modernizarea a minimum 16,5 km de drumuri locale Crearea serviciului local de transport public urban și dotarea acestuia cu minim 24 unități de transport noi.
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea	Pregătirea și echiparea inginerescă a sub-ZEL Soroca pentru atragerea unor investiții productive, ce vor genera peste 1000 locuri noi de muncă Lansarea zonei de agrement regionale "Faleza râului Nistru în proximitatea Cetății Soroca"
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	Revitalizarea centrului civic urban (bulevardul central și piața centrală) Construcția centrului sportiv multifuncțional regional
4: Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice	Construcția Stației de Epurare a Apelor Uzate regionale pentru deservirea a 40,000 locuitori Extinderea rețelelor de canalizare de la 52% la 70%

Mun. Edineț:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a
----------------------------	---------------------------------

	performanței
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Modernizarea a minimum 9 km de drumuri locale Crearea serviciului local de transport public urban și dotarea acestuia cu minim 6 unități de transport noi.
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea	Asigurată conectarea Parcului Industrial la o sursă sigură și deplină de alimentare cu energie electrică, pentru facilitarea unor noi investiții ce vor genera peste 500 locuri noi de muncă.
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	Lansarea zonei de agrement regionale "Vasile Alecsandri" (40 ha cu 3 lacuri amenajate) Construcția centrului sportiv multifuncțional regional Revitalizarea centrului civic urban și cartierelor de blocuri locative
4: Modernizarea infrastructurii tehnico edilitare și rețelelor de utilități publice	Construcția Stației de tratare a apei pentru a asigura o calitate a apei livrate în corespundere cu cerințele normative în vigoare. Extinderea rețelelor de canalizare de la 45% la 70% Extinderea iluminatului stradal până la 60% acoperire teritorială.

Mun. Orhei:

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Modernizarea a minimum 5 km de drumuri locale 35 de stații de așteptare renovate/amenajate
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic pentru a stimula competitivitatea	Lansarea activității Centrului Regional de Business multifuncțional (inclusiv cu Incubatori de Afaceri, spații birouri TIC și BPO, spații de producție), care va fi dezvoltat și operaționalizat în cooperare cu ODIMM (inclusiv gestionarea ulterioară)

Obiective specifice	Indicatori de evaluare a performanței
	Sub – zona Orhei ZEL extinsă și echipată cu rețele ingineresti pentru facilitarea unor noi investiții în activități de producție Lansarea pieței regionale agro-alimentare moderne
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	Darea în exploatare și includerea în circuitul turistic al complexului clădirii fostei Zemstvei Județene Funcționarea Complexului Sportiv multifuncțional regional în mun. Orhei

VII: Autorități și instituții responsabile

La implementarea programului vor fi implicate un șir de instituții cu atribuții și competențe distincte și bine determinate amplasate la nivel național, regional și local, în fiecare municipalitate beneficiar.

La nivel național implementarea Programului va fi coordonată de:

- 1) Consiliul Național pentru Coordonarea Dezvoltării Regionale (CNCDR), cu rol de coordonare strategică și
- 2) Autoritatea națională responsabilă de politica de dezvoltare urbană, cu rol de coordonare și gestionare a implementării.

Așa cum a fost menționat anterior, dezvoltarea urbană nu poate fi desprinsă de dezvoltarea regională. La nivel european dar și mondial, orașele sunt concepute ca parte integrantă indispensabilă și motoare ale dezvoltării regionale. Revitalizarea orașelor și programarea a dezvoltării urbane este în mod inerent o chestiune regională. Din aceste considerente, CNCDR urmează să asigure rolul de organ decident principal al programării, implementării, monitorizării și evaluării implementării prezentei politici publice de dezvoltare urbană.

În prezent, CNCDR este o structură funcțională de competență generală, fără personalitate juridică, constituită din reprezentanți ai tuturor ministerelor, actorilor regionali și locali de dezvoltare, în scopul aprobării, promovării și coordonării la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională [Referință: Hotărârea Guvernului nr. 127 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova din 08.02.2008, Publicat : 19-02-2008 în Monitorul Oficial Nr. 34-36 art. 200]. Odată cu aprobarea prezentului Program, prin Hotărâre de

Guvern, atribuțiile și competențele CNCDR, stabilite prin pct. 9 al HG nr. 127/2008 vor fi completate cu atribuții speciale și în domeniul dezvoltării urbane.

În acest sens, pentru o bună asigurare a coordonării strategice a implementării Programului, la capitolul atribuții ale CNCDR vor fi completate cu următoarele:

- a) aprobă, promovează și coordonează la nivel național obiectivele politicii de dezvoltare urbană;
- b) aprobă, promovează și coordonează instrumentele de implementare a politicii de dezvoltare urbană;
- c) coordonează mecanismele financiare, determină criteriile, prioritățile și modalitățile de alocare a resurselor financiare pentru implementarea Programului de dezvoltare urbană și aprobă planul de debursare;
- d) aprobă Manualul operațional privind modul de utilizare a mijloacelor financiare pentru implementarea Programului;
- e) supraveghează și verifică destinația utilizării mijloacelor financiare alocate pentru implementarea Programului;
- f) monitorizează alocarea resurselor pentru implementarea Programului de dezvoltare urbană și aprobă rapoartele anuale de implementare.

Autoritatea națională responsabilă de politica de dezvoltare regională și urbană este Ministerul agriculturii, dezvoltării regionale și a mediului. În procesul de implementare a Programului MADRM, realizează atribuțiile și competențele stabilite de Regulamentul său de organizare și funcționare. Totodată, prin intermediul direcțiilor specializate specific implementării acestui Program, MADRM:

- a) coordonează planurile operaționale de implementare a Programului cu mijloacele financiare disponibile;
- b) în coordonare cu Biroul Național de Statistică și ADR, este responsabil de prezentarea analizei consolidate privind profilul de dezvoltare și tendințele anuale de dezvoltare ale orașelor/municipiilor poli de creștere;
- c) examinează și aprobă rapoartele ADR de implementare a Programului;
- d) asigură elaborarea Raportului anual privind implementarea politicii publice de dezvoltare a poliilor de creștere și înaintarea lor spre examinare către CNCDR.
- e) asigură funcționarea mecanismelor, a proceselor de monitorizare și de evaluare, și prezintă instituțiilor responsabile ale statutului informațiile necesare pentru efectuarea auditului extern al implementării Programului, conform prevederilor legislației în vigoare.

La nivel regional, rolul principal în implementarea Programului, în primele două etape de implementare va fi asigurat de Agențiile de Dezvoltare Regională (ADR). Pentru primii trei ani de implementare a Programului ADR

vor realiza următoarele atribuții:

- a) asigură asistență informațională și suport în elaborarea / actualizarea documentației strategice și urbanistice a municipiilor beneficiare ale Programului;
- b) organizează și desfășoară activități, contribuie la consolidarea capacităților UIP de implementare, monitorizare și evaluare a proiectelor de dezvoltare locală;
- c) acordă asistență și suport UIP municipale în elaborarea propunerilor de proiecte privind dezvoltare urbană;
- d) examinează, cu suportul experților contractți, propunerile de proiecte în baza documentației de planificare și urbanism;
- e) organizează și desfășoară licitațiile și/sau concursurilor investiționale, reglementate de legislația privind achizițiile publice, conform procedurilor stabilite pentru implementarea proiectelor de dezvoltare urbană;
- f) asigură managementul și monitorizarea operațională a implementării proiectelor de dezvoltare urbană.
- g) monitorizează tendințele de dezvoltare ale orașelor/municipiilor poli de creștere potrivit indicatorilor și parametrilor de dezvoltare stabiliți.

După finalizarea primei etape de implementare a Programului în baza rezultatelor evaluării Rapoartelor de monitorizare, o parte din atribuțiile ADR vor fi revizuite, iar unele atribuții vor fi transmise către Primăriile celor șase municipii.

La nivelul municipal, în cadrul fiecărei Primării urmează să fie constituită câte o Unitate de Implementare a Proiectelor de dezvoltare urbană (UIP), care vor avea cel puțin următoarele atribuții;

- a) sunt implicate și oferă suportul necesar în elaborarea / actualizarea documentației strategice și urbanistice;
- b) elaborează Programul operațional de implementare a proiectelor la nivelul municipalității;
- c) înaintează propuneri de proiecte în baza documentației de planificare și urbanism;
- d) asigură managementul și monitorizarea operațională a implementării proiectelor.
- e) implementează proiectele de dezvoltare urbană;
- f) elaborează și prezintă spre examinare autorităților locale dar și ADR rapoarte de progres privind implementare proiectelor
- g) cooperează cu comunitatea donatorilor și contribuie la atragerea de mijloace financiare pentru implementarea Programului la nivel municipal.

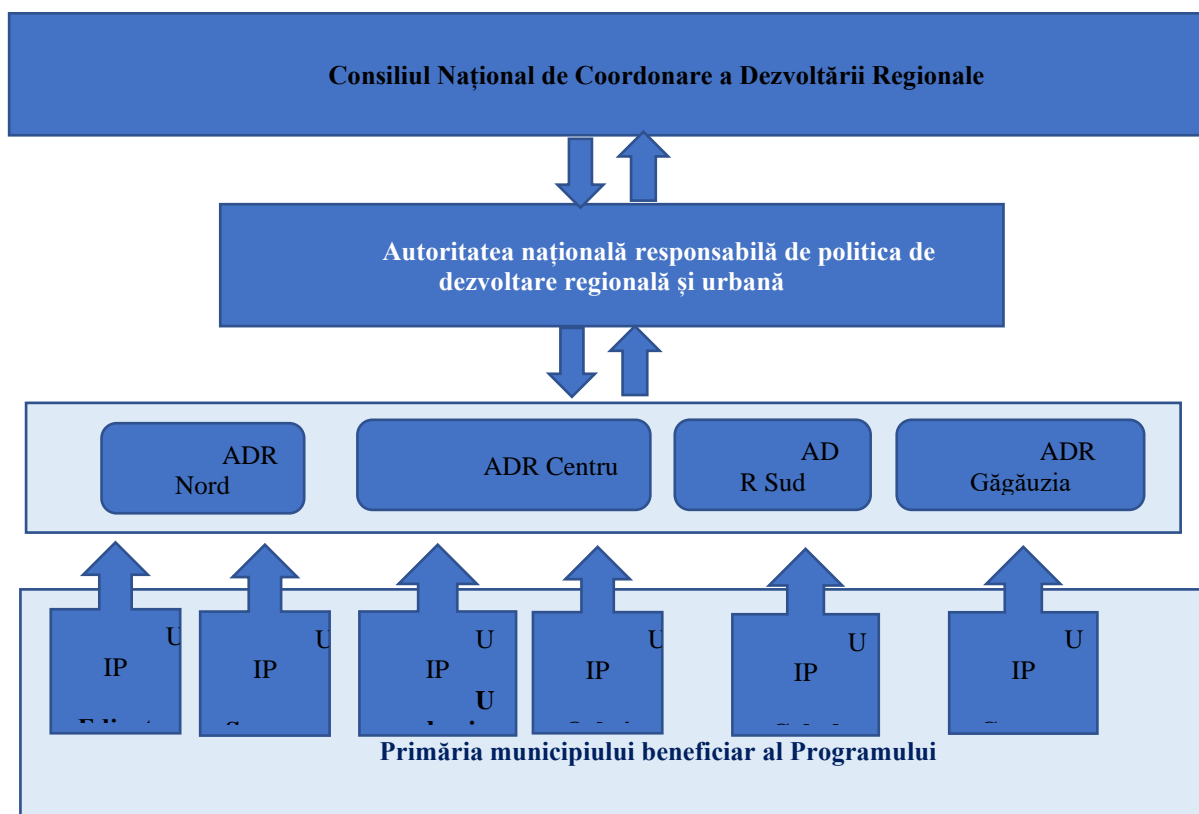
Procedura de implementare a Programului vizează:

- 1) UIP din cadrul primăriilor vor elabora și din numele municipalității vor înainta propuneri de proiecte în baza strategiilor locale de dezvoltare și PUG; (*conform cerințelor stabilite de Autoritatea națională de coordonare a dezvoltării*

regionale).

- 2) Propunerile de proiecte vor fi înaintate către ADR care vor realiza avizarea lor și includerea în Programul anual de finanțare, iar după coordonarea lor vor propune ANRPDR spre examinare și aprobare spre finanțare a proiectelor selectate;
- 3) ANRPDR va propune CNCDR aprobarea finanțării proiectelor, iar după aprobare va propune Ministerului Finanțelor includerea proiectelor finanțate în CBTM și bugetul de stat anual;
- 4) UIP din cadrul primăriilor vor asigura implementarea, managementul și prezentarea rapoartelor de progres de implementare a proiectelor;
- 5) Primăriile beneficiare cu suportul ADR vor asigura managementul și monitorizarea operațională a implementării proiectelor;
- 6) Semestrial ADR va prezenta rapoarte de progres agregate către ANRPDR, iar ministerul va prezenta anual rapoarte de implementare a Programului către CNCDR.

În mod schematic cadrul instituțional de coordonare și implementare a Programului se prezintă după cum urmează:

Acest mecanism instituțional de implementare stă la baza procedurilor de monitorizare și evaluare a implementării Programului.

VIII: Riscuri de implementare

Implementarea prezentului Program poate fi periclitată de următoarele riscuri:

Riscul	Gr adul	Probabilitat e de apariție
<i>Politici</i>		
Mediul politic nesigur, campanii electorale frecvente	M ediu	Mediu
Lipsa voinței politice pentru implementarea programului	M are	Mare
Lipsa de corelare a politicii privind dezvoltarea poliilor de creștere cu alte politici, neincluzând astfel poliile de creștere stabiliți în prioritățile fondurilor gestionate la nivelul altor ministere	M ediu	Mediu
Orizont de timp relativ îndelungat pentru evaluarea efectelor pe care un pol de creștere le va avea asupra dezvoltării social-economice – un intervalul de 5-7 ani propus este neatractiv pentru politicieni, în condițiile în care un ciclu electoral este de 4 ani	M ediu	Mediu
<i>Economici</i>		
Criza economică post-pandemie poate afecta implementarea efectivă a Programului	M are	Mare
Instabilitatea economică regională	M are	Mare
<i>Operaționali</i>		
Dependența succesului politicii poliilor de creștere de resursele pe care nivelul central trebuie să le pună la dispoziția sa	M are	Mare
Capacitate insuficientă la nivelul administrației publice a orașelor de a elabora și implementa proiecte de anvergură cu impact asupra dezvoltării ariilor adiacente	M ediu	Mediu
Relații neinstituționalizate între polul de creștere și rețeaua de localități din zona de influență	Mi c	Mic
<i>De mediu</i>		
Extinderea perioadei de pandemie COVID-19	M are	Mare

IX. Proceduri de raportare

Procedurile de raportare aferente implementării prezentului Program se vor baza pe **mecanismul și procedurile complexe de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională**, constituite din două nivele:

- Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale va fi responsabil de monitorizarea și evaluarea complexă a rezultatelor obținute pentru toate municipiile – beneficiare ale Programului, la nivel strategic.
- Consiliile regionale pentru dezvoltare din regiunile de dezvoltare Nord, Sud, Centru și UTA Găgăuzia vor fi responsabile de monitorizarea și evaluarea complexă a rezultatelor obținute pentru municipiile – beneficiare amplasate în regiunea respectivă, la nivel strategic.
- Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului va fi responsabil de organizarea procesului de coordonare a întregului proces de monitorizare și evaluare, inclusiv responsabil de pregătirea și prezentarea rapoartelor anuale în adresa Cancelariei de Stat.

Monitorizarea implementării prezentului Program se va baza pe un sistem de raportare semestrială și anuală, care urmează a fi prezentate cel târziu până la data de 20 a lunii imediat următoare perioadei de raportare.

Rapoartele de monitorizare semestriale și anuale vor fi pregătite, în prima etapă de către ADR, iar în etapa a doua de către UIP din cadrul Primăriilor și prezentate de Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului ministerelor de resort, CRD și CNCDR.

Rapoartele anuale privind evoluția implementării Programului vor fi prezentate, de asemenea, și Cancelariei de Stat, pentru a fi ulterior discutate și prezentate la nivel de Guvern.

Pe durata implementării prezentei Strategii, Biroul Național de Statistică va asigura suportul metodologic pentru Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, va colecta și va procesa într-un mod sistematic datele conform indicatorilor de dezvoltare urbană conveniți, în scopul de a asigura evaluarea dinamicii de dezvoltare a municipiilor – poli de creștere. Agențiile de dezvoltare regională vor elabora și vor actualiza anual profilurile de dezvoltare urbană și vor evalua continuu tendințele de dezvoltare ale municipiilor – poli de dezvoltare regională.

Luând în considerare setul de indicatori determinați, prezentul Program va fi supus unei **evaluări complexe a impactului** (evaluare intermediară și ex post), în corespundere cu procedurile recomandate de Cancelaria de Stat. În caz de necesitate vor fi efectuate studii și evaluări specifice sectoriale. Rezultatele finale și recomandările evaluărilor vor fi incluse într-un raport de evaluare care se va

prezenta Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Cancelariei de Stat.

Toate proiectele finanțate în cadrul acestui Program vor fi supuse auditului, conform procedurilor deja stabilite de auditare a proiectelor finanțate din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională.

X. Etape de implementare

Procesul de implementare al Programului este divizat convențional în trei etape:

1. Etapa de pregătire (termen estimativ - 6 luni după aprobarea Programului);
2. Etapa 1 de implementare (3 ani pe parcursul perioadei 2021-2024) și
3. Etapa a doua de implementare (3 ani – 2025-2027).

Etapa de pregătire. Pentru a beneficia de resurse, localitățile desemnate poli de creștere vor trebui dispună de strategie de dezvoltare locală actualizată și un Plan Urbanistic General în vigoare, în care vor fi reflectate intențiile de investiții și proiectele propuse spre implementare. Pe parcursul etapei de pregătire/actualizare a strategiei de dezvoltare locală, a planului urbanistic general și a aplicațiilor (proiectelor), orașele poli de creștere vor beneficia de sprijinul Agențiilor de Dezvoltare Regională din regiunea din care fac parte.

În acest context, trebuie de menționat că, în prezent, 2 municipii nu dispun de Planuri Urbanistice Generale, iar 3 municipii au Strategii de dezvoltare locală în ultimul an de implementare:

r.	Docum entație	C ahul	E dineț	O rhei	S oroca	U ngheni	Co mrat
	Plan Urbanistic General	2 016- 2030	N u deține	20 15-2025	2 011- 2025	2 014- 2030	În proces de elaborare
	Strategi e de dezvoltare socioeconomi că	2 019- 2025	2 015- 2020	20 14-2020	2 015- 2020	2 019- 2025	20 19-2025

Tot în etapa de pregătire, municipiile beneficiare urmează să elaboreze, la nivelul fiecărui oraș-pol de creștere un Plan Operațional de implementare a Programului. Planul operațional va include lista proiectelor propuse pentru implementare, graficul lor de implementare, instituțiile responsabile de

implementare, sursele de finanțare și co-finanțare a proiectelor, indicatorii de progres, precum și nemijlocit formularele propunerilor de proiecte completate conform cerințelor stabilite de autoritatea națională de implementare a politici de dezvoltare regională și documentele justificative relevante (formulare de aplicare, documentație de proiect și tehnică, devize de cheltuieli detaliate).

La această etapă, reieșind din priorități și gradul de pregătire, portofoliul proiectelor propuse va fi divizat în două grupe: (1) propuse spre implementare în cadrul etapei 1 (2021-2024), și (2) propuse spre implementare în cadrul etapei 2 (2025-2027)

Etapa I de implementare – 2,5 ani (2021-2024). În cadrul acestei etape, urmează implementarea proiectelor propuse pentru etapa primară. Proiectele vor fi implementate de către ADR cu implicarea Unității de Implementare a Proiectelor (UIP) din cadrul autorităților publice locale, în baza alocărilor financiare anuale stabilite pentru fiecare localitate în parte. Unitățile de Implementare a Proiectelor vor fi grupuri de lucru intersectoriale, fără statut juridic, constituite din funcționari / personal contractat din cadrul administrației publice locale și specialiști ai structurilor necomerciale cu care APL cooperează în implementarea proiectelor. Procedurile de alocare a finanțării, organizarea licitațiilor publice, implementarea, monitorizarea și raportarea modului de implementare a proiectelor vor fi similare procedurilor aplicate în cazul finanțării proiectelor din FNDR. În prima etapă, rolul UIP locale va fi de a acorda suport în pregătirea proiectelor și monitorizarea implementării lor. Raportarea va fi realizată de către ADR în bază procedurilor stabilite privind implementarea proiectelor finanțate din FNDR. Tot în această etapă va fi realizat un program complex de activități de consolidare a capacităților instituționale ale APL de gestionare a proiectelor. Activitățile de instruire vor fi urmate de acțiuni de cooperare și parteneriat cu ADR privind aspectele practice de implementare proiecte (organizarea licitațiilor, contractarea companiilor, monitorizarea realizării contractelor de achiziții, raportarea, etc.). Această Etapă va finaliza cu activitatea de evaluare intermediară a implementării Programului.

Etapa II de implementare – 2 ani (2025-2027). În cadrul acesteia, urmare a stabilirii listelor cu propunerile de proiecte pentru etapa 2, vor fi implementate proiectele selectate. Spre deosebire de etapa precedentă, proiectele vor fi implementate de către UIP din cadrul autorităților publice locale cu suportul ADR, în baza alocărilor financiare anuale stabilite pentru fiecare localitate în parte. UIP din cadrul autorităților publice locale, care vor păstra statutul de entitate intersectorială fără statut juridic. După caz serviciile unor specialiști din cadrul UIP vor fi pe bază de contract și finanțate din contul cheltuielilor de management de proiect. APL beneficiare vor asigura procesul de implementare și raportare a proiectelor finanțate din Program, prin sistem trezorerial, cu

atribuții și proceduri realizate similar de către ADR, doar că doar la nivel local. Etapa va finaliza cu evaluarea finală a implementării Programului, după care, va urma o evaluare post-implementare, în care proiectele trebuie să intre în parametrii asumați ce se poate extinde pe o perioadă de 3-5 ani, timp în care proiectele sunt încă sub contract și se verifică funcționarea lor o dată pe an și apoi se evaluează programul din punct de vedere al impactului.

Nota informativă
la proiectul Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Programului
Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova
(2021-2027)

1. Denumirea autorului și, după caz, a participanților la elaborarea proiectului

Proiectul Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Programului Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova a fost elaborat de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului pentru asigurarea implementării Legii nr. 239 din 13.10.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2016-2020 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.02.2017 nr. 30-39 art. 65. Programul a fost elaborat cu suportul GIZ Moldova.

2. Condițiile ce au impus elaborarea proiectului de act normativ și finalitățile urmărite

Rolul orașelor în evoluția social-economică a unui stat este unul determinant și de importanță majoră. Generic, orașele sunt locuri în care se produc cea mai mare parte a activităților economice, în care se înregistrează cele mai mari creșteri ale productivității și în care se creează cele mai multe dintre locurile de muncă noi. În prezent, orașele sunt asociate cu avantajele și oportunitățile oferite de aglomerarea diverselor sectoare economice.

Teritoriile urbane acoperă cea mai mare parte a populației, a producției și a consumului. Ele sunt una dintre cele mai importante unități din analiza economică, socială și de mediu, precum și o bază pentru strategiile politicii de dezvoltare. În ultimii 30-40 de ani observăm o tendință majoră de dezvoltare a zonelor urbane și de urbanizare în întreaga lume, deoarece este perioada în care o mare parte din populația lumii a preferat mai degrabă locația urbană decât o zonă rurală. Astăzi, mai mult de 60% din cei peste 7 mld. de oameni locuiesc în orașe. În consecință, una dintre problemele cele mai presante este creșterea competitivității orașelor și identificarea rolului acestora în dezvoltarea globală. Ca urmare a urbanizării, nu au avut loc doar modificări ale structurii de locuire, ci s-a modificat structura de producție și consum, crescând astfel importanța zonelor urbane, precum și impactul acestora asupra dezvoltării regionale a unui anumit stat.

Dacă ne uităm la economiile lumii care se află în creștere, putem observa o tendință generalizată: centrele urbane sunt "motoarele" unei economii. Aproximativ 70% din populația UE locuiește într-o zonă urbană, iar aceste zone generează peste două treimi din PIB-ul UE. Nici o țară nu s-a dezvoltat, fără a-și organiza sistemul urban mai înainte. În corelarea gradului de urbanizare al unei țări cu nivelul său de dezvoltare socio-economică măsurat prin PIB pe cap de locuitor, se atestă rezultat demonstrat de experiența internațională - cu cât un stat este mai urbanizat, cu atât nivelul său de dezvoltare este mai ridicat.

Pe parcursul ultimelor decenii dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova a fost caracterizată de aprofundarea discrepanțelor teritoriale, reflectate în special prin concentrarea excesivă a resurselor în mun. Chișinău (și parțial în mun. Bălți) în detrimentul restul unităților administrativ teritoriale. Mai mult, ponderea mun. Chișinău (unde locuiesc 25% din cetățenii țării) în PIB a crescut de la 45% în anul 2002 la 56% în 2013 și 58% în 2017, ceea ce demonstrează o continuă creștere a decalajelor regionale în dezvoltarea țării. Studiile în domeniu atestă clar că, actualmente, Republica Moldova își bazează creșterea pe nivelul de dezvoltare din Chișinău și Bălți, celelalte localități urbane nu au capacitatea de a valorifica oportunitățile de dezvoltare pentru sine și zona din imediata proximitate.

Practica internațională arată că fără orașe puternic dezvoltate, o țară nu poate avea regiuni puternic dezvoltate și nici o economie națională robustă. Aceasta deoarece dezvoltarea se manifestă prin concentrarea creșterii în câteva centre și propagarea acesteia către zonele din jur, până când dezvoltarea ajunge în toate colțurile țării. Mai mult, zonele rurale nu pot avea performanțe bune fără zone urbane puternice, iar zonele urbane necesită o integrare teritorială corectă cu zonele rurale pentru a obține o expansiune și o dezvoltare durabilă: este greu ca una

să fie posibilă fără alta. De menționat că Republica Moldova se prezintă astăzi ca fiind cel mai rural stat de pe continentul european, rata urbanizării constituind aproximativ 43%.

Toate aceste analize au rezultat în identificarea și recomandarea a 6 municipii pentru a fi sprijinite în vederea dezvoltării lor în calitate de poli de creștere: **Edineț, Soroca, Ungheni, Orhei, Cahul și Comrat**. Conform analizelor, doar aceste 6 municipii posedă potențialul necesar de a deveni motoare de creștere economică la nivel național și regional.

Totodată, deși aceste 6 orașe sunt considerate că dispun de potențialul necesar pentru a deveni poli de creștere economică la nivel național și regional, nivelul lor de dezvoltare socio-economică încă nesatisfăcător, le inhibă potențialul de acțiune ca poli de creștere regională. Analiză detaliată a nivelului lor de dezvoltare relevă că nici unul dintre ele nu corespunde integral criteriilor minime de definire a localităților urbane cu statut de municipiu prevăzute în Legea nr. 764 din 27.12.2001, înregistrând carențe la majoritatea indicatorilor de dezvoltare.

Astfel, toate 6 municipii înregistrează carențe în ceea ce privește nivelul de dezvoltare economică locală, având o infrastructură locală deficitară de sprijinire a sectorului privat și de atragere a investițiilor. În anul 2019, în toate 6 municipii nivelul salariului mediu a fost sub media națională (7,256 MDL), ceea ce denotă o predominare a activităților economice cu productivitate joasă. Numărul existent de locuri de muncă rămâne a fi limitat, cele 6 orașe nefiind încă capabile să asigure o absorbire eficientă a excesului de brațe de muncă din zonele rurale proxime.

Actualmente, peste 80% din drumurile locale din aceste municipii sunt de calitate nesatisfăcătoare. Mai mult, în municipiile Cahul și Ungheni ponderea drumurilor asfaltate este mai mică de 35%, ceea ce este mult sub nivelul minim de 60% solicitat de legislația în vigoare ca condiție pentru o localitate urbană pentru a corespunde statutului de municipiu. Cu excepția mun. Orhei, nici unul din aceste 6 municipii nu dispune de un serviciu local de transport public urban de calitate acceptabilă, autoritățile publice locale nefiind capabile financiar să asigure procurarea de unități de transport moderne.

Dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare și utilităților locale, este și ea un domeniu problematic pentru aceste 6 orașe. Cea mai nesatisfăcătoare situație se atestă în privința acoperirii cu servicii de canalizare și epurare a apelor uzate. Cu excepția mun. Orhei și Cahul, în restul municipiilor gradul actual de acoperire cu servicii de canalizare nu corespunde cerințelor minime (70%). Mai mult, în mun. Comrat și Edineț acest indicator este mai mic de 50%. Gradul de acoperire cu iluminat public este sub nivelul stabilit de legislație în 3 din cele 6 orașe. 4 municipii (Edineț, Soroca, Orhei și Ungheni) nu dispun de poligoane autorizate de depozitare a deșeurilor solide, confruntându-se cu carențe serioase de mediu.

Toate cele 6 municipii au carențe serioase în ceea ce privește calitatea infrastructurii urbanistice, aceasta fiind în majoritate dezvoltată în perioada sovietică, fără ca să beneficieze ulterior de intervenții sistemice de reabilitare și revitalizare urbană. Totodată, în ceea ce privește calitatea vieții, cu excepția mun. Orhei celelalte municipii nu dispun de o infrastructură adecvată de spații publice și facilități pentru a acoperi necesitățile de bază (odihnă, agrement, sport) pentru a fi atractive pentru cetățeni.

Implementarea acestui program urmărește soluționarea problemelor de bază de dezvoltare socio-economică a 6 municipii – Cahul, Comrat, Ungheni, Orhei, Soroca și Edineț – în vederea valorificării potențialului acestora de orașe – poli de creștere regională. În acest sens, programul își propune să sprijine aceste municipii, să depășească principalele carențe de dezvoltare în vederea corespunderii indicatorilor minimi înaintați față de un oraș – pol de creștere regională.

Finalitățile urmărite de Program sunt:

1. Locuitorii din toate orașele – poli de creștere vor avea acces îmbunătățit la infrastructură de mobilitate urbană și suburbană: (a) Calitatea a peste 50% din drumurile locale majore va fi bună și foarte bună (în 2019, indicatorul a constituit în mediu 35%). (b) În toate orașele – poli de creștere va funcționa transport public de calitate (cu minim 80% din flota de transport înnoită), care va acoperi minium 85% din teritoriu (în 2019, transportul public urban era de calitate nesatisfăcătoare în 5 din 6 municipii)

2. Salariul mediu în orașele – poli de creștere va depăși media națională (în anul 2019 media pe 6 municipii a constituit 70-90% din media națională).
3. Rata de acoperire cu locuri de muncă (cu excepția celor cu finanțare din buget) în orașele – poli de creștere va depăși 55% față de numărul populației în vârstă aptă de muncă (în anul 2019 indicatorul a constituit 30-50%).
4. Capacitatea fiscală a orașelor – poli de creștere regională va constitui minim 70% din nivelul mun. Chișinău (în anul 2019 aceasta a constituit 37-67%)
5. Nivelul de acoperire cu servicii de utilități publice în orașele – poli de creștere se va conforma cerințelor minime înaintate de cadrul legal: (a) Minimum 70% acoperire cu servicii centralizate de canalizare, față de media cumulativă de 57% în 2019; (b) 80% acoperire cu servicii calitative de iluminare nocturnă, față de media cumulativă de 68% în 2019.
6. Dotarea tuturor orașelor – poli de creștere cu Stații de Epurare a Apelor Uzate care ar corespunde cerințelor normative și de eficacitate (în anul 2019 SEAU nu există deloc sau funcționează doar parțial în 4 din 6 municipii).
7. Locuitorii din toate orașele – poli de creștere vor avea acces îmbunătățit la infrastructură socială și de recreere: (a) Funcționarea de complexe sportive multifuncționale (inclusiv cu bazine acoperite); (b) Funcționarea de zone de recreere la scară mare de importanță regională.

În termeni cantitativi, urmare a implementării Programului în municipiile beneficiare urmează:

- Minim 67.8 km străzi să fie modernizate (inclusiv borduri, trotuare și ieșiri de acces);
- Minim 80 unități să fie procurate pentru dotarea sistemelor de transport public urban în 5 municipii;
- Să fie lansate 4 Incubatoare de Afaceri funcționale;
- Două platforme industriale noi (mun. Cahul și Soroca) vor fi echipate cu rețele și pregătite pentru a găzdui noi investiții;
- 4 centre de business regionale vor funcționa;
- Minim 20 mii cetățeni suplimentar vor avea acces la canalizare;
- O nouă stație de tratare a apei (mun. Edineț) va fi funcțională;
- Vor fi construite 3 stații noi de epurare a stațiilor uzate (mun. Soroca, Ungheni și Comrat)
- Minimum 20 kilometri de străzi vor fi asigurate cu iluminat stradal nou-construit;
- Vor fi amenajate și echipate 5 zone multifuncționale de recreere cu acoperire regională;
- 4 complexe noi sportive regionale vor fi construite și funcționale;
- Centrele civice în 3 municipii vor fi revitalizate;
- Se va realiza revitalizarea urbană a minimum 20 curți a blocurilor de locuințe.

3. Descrierea gradului de compatibilitate pentru proiectele care au ca scop armonizarea legislației naționale cu legislația Uniunii Europene

Actul normativ nu are ca și scop armonizarea legislației naționale cu legislația Uniunii Europene.

4. Principalele prevederi ale proiectului și evidențierea elementelor noi

Proiectul actului normativ prevede aprobarea Programului Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova. Programul pune accent pe obiectivul de creștere economică durabilă a celor șase orașe poli de creștere. Elementul nou propus pentru implementare este noua paradigmă a dezvoltării regionale. În loc de a orienta efortul pentru reducerea dezechilibrelor regionale, și implicit de a încerca să menținem toate orașele la același nivel de dezvoltare, prin prezentul Program se propune a reorienta efortul de sprijin și asistență spre un nou obiectiv. Acest obiectiv vizează modul în care creșterea din anumite orașe cu potențial de a deveni motoare de creștere economică la nivel național și regional poate sprijini dezvoltarea zonelor rurale proxime al căror ritm de creștere este mai lent. Prin această nouă abordare, faptul că unele localități se vor dezvolta mai rapid decât altele este benefic pentru toți. O creștere mai rapidă a unor orașe

înseamnă că vor fi generate mai multe surse endogene ce pot fi redistribuite pentru a sprijini proiectele cheie de investiții publice din zonele cu o dezvoltare mai lentă.

Scopul urmărit de Program este: **Crearea în Republica Moldova a unei rețele de orașe – poli de creștere regională, atractive pentru locuitori, antreprenori și vizitatori care generează creștere, ocupare a forței de muncă și stimulează dezvoltarea zonelor teritoriale adiacente.**

În cadrul Programului se propun a fi susținute financiar proiecte de dezvoltare ale municipiilor desemnate poli de creștere și localităților rurale aflate în zona lor de influență, pe următoarele componente:

1. Conectivitate și mobilitate urbană, focusată pe modernizarea infrastructurii drumurilor și serviciilor urbane de transport public.
2. Competitivitate și susținerea activităților economice, focusată pe dezvoltarea infrastructurii de sprijinire a dezvoltării sectorului privat și atragere a investițiilor străine.
3. Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice, focusată pe satisfacerea celor mai stringente aspecte ale calității vieții în orașe.
4. Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și rețelelor de utilități publice, focusată pe asigurarea adecvată a populației cu servicii de apă, canalizare, salubritate și iluminat stradal.

Pe fiecare din aceste Componente, urmare a unui proces consultativ amplu cu municipiile beneficiare au fost identificate și se propun spre implementare un portofoliu de proiecte, care reflectă prioritățile individuale specifice ale fiecărui municipiu, determinate în baza evaluării necesităților minime pentru consolidarea potențialului de orașe – poli de creștere regională.

Portofoliul de proiecte este stabilit pe fiecare componentă și pentru fiecare municipiu în parte. Modul de implementare al Programului este stabilit de Planul de acțiuni care prevede etapele de implementare, acțiunile și proiectele concrete, termenii de implementare, responsabilii, costurile estimative și sursele potențiale de finanțare.

Specific documentelor de politică publică, Programul prevede un cadru instituțional de implementare, monitorizare și evaluare. Astfel, cadrul instituțional de implementare al Programului include un șir de instituții cu atribuții și competențe distincte și bine determinate amplasate la nivel național, regional și local, în fiecare municipalitate beneficiar. Monitorizarea și evaluarea implementării prezentului Program va fi bazată pe mecanismul și procedurile complexe de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională. Monitorizarea și evaluarea Programului se va realiza în baza Indicatorilor de rezultate și Indicatorilor de impact estimați și stabiliți pentru fiecare din obiectivele Programului, la nivel de componente și pentru fiecare oraș-pol de creștere în parte.

5. Fundamentarea economico-financiară

Pentru implementarea Programului, pentru perioada 2021-2027, reieșind din posibilitățile investiționale actuale ale bugetelor locale și Bugetului de Stat, precum și cadrului de colaborare cu partenerii externi de dezvoltare, acest Program abordează acoperirea necesităților prioritare de investiții în municipiile - beneficiare în valoare de 2,781.4 miliarde MDL, cu finanțare din următoarele surse:

Nr.	Surse de acoperire	Valoare	
		mil MDL	%
1	Bugetul de Stat prin intermediul prezentului Program	822	30%
2	Surse din partea Donatorilor deja identificate	280	10%
3	Surse pentru reconstrucția drumurilor care urmează a fi identificate suplimentar din Bugetul de Stat, Donatori și organizații financiare internaționale.	728	26%
4	Surse pentru proiecte de infrastructură social-economică care urmează a fi identificate suplimentar din partea Donatorilor	919	33%
5	Contribuția APL	32.4	1%
TOTAL		2,781.4	100%

Respectiv, prin intermediul acestui Program în următorii 7 ani (2021 – 2027) din Bugetul de Stat vor fi alocate 822 mil. MDL, în scopul finanțării proiectelor prioritare, decise de comun acord cu autoritățile publice locale, inclusiv:

Nr.	Componente	Priorități investiționale, mil MDL	
		mil MDL	%
1	Mobilitate urbană și infrastructura drumurilor	32	3.3%
2	Competitivitate și infrastructura de sprijinire a activităților economice	363	44.4%
3	Revitalizare urbană	289	35.2%
4	Infrastructura utilităților publice	132	16.4%
5	Activități generale de evaluare și consolidare capacități	6	0.7%
6	Total	822	100%

6. Modul de încorporare a actului în cadrul normativ în vigoare

Proiectul se încorporează în sistemul actelor normative și nu va necesita modificarea altor acte legislative și normative.

7. Avizarea și consultarea publică a proiectului

În scopul respectării prevederilor Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, la data de 16.03.2020, pe site-ul MADRM a fost plasat anunțul privind inițierea elaborării proiectului normativ. De asemenea, proiectul elaborat a fost plasat pe site-ul MADRM www.madrm.gov.md, la compartimentul *Transparență decizională*, secțiunea *Proiecte de documente*, precum și la adresa www.particip.gov.md.

Totodată, prin scrisoarea Cancelariei de Stat nr.18-23-6544 din 23 iulie 2020, a fost remis spre avizare instituțiilor interesate.

8. Constatările expertizei anticorupție

Proiectul constituie un document de politici și nu necesită expertiza anticorupție, conform prevederilor art 28. alin 2) lit. a) din Legea nr. 82/2017.

9. Constatările expertizei de compatibilitate

Efectuarea expertizei de compatibilitate nu este necesară, proiectul actului normativ nu are scopul de a armoniza legislația națională cu legislația Uniunii Europene.

10. Constatările expertizei juridice

Proiectul a fost supus expertizei juridice, iar propunerile/recomandările incluse în sinteza obiecțiilor și înserate în proiectul actului normativ.

MINISTRU

Ion PERJU